

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 4 maj 1915 kl. 8 e. m.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av en av herrar Thore och Hellberg i Ljungskile väckt motion, nr 142, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande omorganisation av rikets sjömanshus.

Närvarande: herrar von Sneidern, Johansson i Brånalt, Lübeck, Johansson i Trollhättan*, Svensson i Kompersmåla*, Skareen, Ericsson i Åtvidaberg, Larsson i Kroken*, Olsson i Rödningsberg och Ohlsson i Säljeröd*.

* Ej närvarande vid justeringen.

I en av herrar *Thore* och *Hellberg* i Ljungskile inom andra kammaren väckt motion, som för förberedande behandling hänvisats till kammarens tredje tillfälliga utskott, hava motionärerna hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning till en omorganisation av rikets sjömanshus, i syfte att dessa institutioners uppgift som statsförvaltande verk och som understödskassor för sjöfolket på ett ändamålsenligare sätt än vad hittills skett måtte tillvaratagas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning må kunna föranleda.

Till stöd för berörda hemställan hava motionärerna anfört:

Motionen.

»En undersökning rörande sjömanshusens verksamhet under de sista decennierna visar otvivelaktigt, att dessa anstalter undan för undan erhållit en huvuduppgift ganska väsentligt avvikande från deras ursprungliga syfte.

Institutionens egentliga ändamål var från början att utgöra en central sjuk- och understödskassa för sjöfolket, för vars underhåll obligatoriska av-

gifter uttogos såväl från rederinäringen som de sjöfarande. De obligatoriska avgifterna kvarstå fortfarande, men verksamheten hos sjömanshusen har numera utvecklats sig därhän, att förvaltningsbestyren i statsverkets tjänst äro det förnämsta, understödssyftet däremot det mindre väsentliga i deras uppgift.

Sjömanshusinstitutionen räknar sitt upphov från det i många hänseende märkliga reglementet för »Coop-værdie-skeppare och skeppsfolk» den 30 mars 1748. I detta reglemente bestämdes om inrättandet av ett »Coop-værdie-sjömanshus» för hela riket med säte i Stockholm, »varest de av coopværdie-sjöfolket, som antingen under eller uti tjänst på svenska coopværdie-skepp lidit någon skada till hälsa och lemmar eller ock uti förbemälda tjänst tillbrakt deras år och för ålderdom samt bräcklighets skull icke vidare tjänst kunna göra, måge uppå deras återstående levnadstid njuta ett visst, årligt underhåll». Enligt ett kungl. brev året därpå, skulle även änkor efter sjömän kunna erhålla understöd. Understöden till sjöfolket bestämdes och utdelades av en sjömanshusdirektion enligt närmare angivna grunder, »så att vederbörande måge kunna hava deras tillbörliga och nödiga skötsel och uppehälle». En befälhavare skulle årligen hava 2 à 300 daler, en styrman 150 à 200 daler och de gemene 100 à 150 daler. De till sjömanshusens underhåll fastställda avgifterna erlades av fartygsägaren och sjöfolket vid fartygets hemkomst från utrikes ort.

Icke långt efter upprättandet av det första sjömanshuset i Stockholm tillätos genom en kungl. förklaring staden Göteborg jämte andra stapelstäder, vilka åstundade sig eget sjömanshus att enligt kopverdireglementet disponera de i staden inflytande sjömanshusavgifterna. På grund härav tillkommo sjömanshus i flera städer. Emellertid synes man några år efter med anledning av medels svårigheter hos vissa av de mindre sjömanshusen velat inskränka antalet sjömanshus till tvenne med säte i Stockholm och Göteborg. Saken ledde dock icke till någon påföljd, utan blev det vanligt att med stapelstadsrätt förena sjömanshusinstitutionen. Enligt kungl. brev den 29 januari 1864 ålades kommerskollegium att föranstalta om inrättande av sjömanshus i de stapelstäder, som då saknade sådant. För närvarande är antalet sjömanshus inom riket 47.

Undan för undan ha genom lagstiftningsåtgärder sjömanshusen ålagts uppgifter i statsförvaltningens tjänst mer och mindre främmande från deras ursprungliga syfte. Genom kungl. förordningen den 26 oktober 1833 påbjöds mönstring av sjöfolket vid sysselsättning i viss fart. Vid de antydda förrättningarna, som skulle verkställas inför sjömanshusen och av dess ombudsmän hade mönstringsförrättaren att tillse, att vissa viktiga föreskrifter i avseende å befälhavare och sjöfolk å svenska fartyg voro

iakttaga. För dessa ämbetsätgärder fick sjöfarten ersätta sjömanshusen genom lösen och expeditonsavgifter, vilka fortfarande utgå.

Genom kungl. brev den 4 december 1826 inforrades genom sjömanshusen årliga statistiska uppgifter rörande fartyg, skeppare och sjöfolk.

Genom kungl. kungörelsen den 17 december 1886 erhöilo sjömanshusen befattning med de flottan tillhörige värnpliktige. Sjömanshusens åligganden härvidlag, vilka närmare utformats och utvidgats genom kungl. förordningar den 22 december 1892, den 6 augusti 1894, den 27 juni 1896, värnpliktslagen den 14 juni 1901, inskrivningsförordningen den 5 december 1901 och den 22 augusti 1913 samt under år 1914 tillkomna hithörande författningar, ha tillfört sjömanshusen en högst betydande arbetsbörda med ökat behov av tjänstepersonal och stegrade kostnader för sjömanshusens skötsel.

Slutligen har genom inforrandet av arbetsstatistiska rapporter till kommerskollegium och socialstyrelsen samt särskilt genom den nya sjömanshusförordningen den 13 juli 1911, där bland annat mönstringsskyldigheten utsträckts till vissa slags fartyg sysselsatta i inrikes fart samt redovisningen av sjöfolket sjömanshusen emellan gjorts vidlyftigare, sjömanshusens befattning med sjöfolket och med andra härmed i samband stående sjöfartsangelägenheter fått ökat omfång.

Den förändrade ställning sjömanshusen numera intaga, framgår uppenbart vid genomseende av § 7 och § 11 gällande sjömanshusreglemente, där de åligganden, som tillkomma sjömanshusdirektionerna och sjömanshusombudsmännen äro omförmälda. Man finner här att sjömanshusens verksamhet som understöds-kassor endast är en detalj bland övriga många och vidlyftiga uppgifter.

Av närslutna bilaga framgår att vid 1913 års slut 37,491 sjömän voro inskrivna vid rikets 47 sjömanshus. Ett stort antal av i bilagan upptagna torde emellertid under redogörelseåret icke ha förrättat sjömanstjänst å svenska fartyg. Ävenledes tillhöra icke få av de uppräknade den inrikes farten eller ha huvudsakligen varit sysselsatta i storsjöfisket. Förteckningen visar huru i hög grad ojämnt sjöfolket äro fördelade på de olika sjömanshusen. Denna ojämnhet skulle bli än mera markerad ifall endast de under året aktuellt sjöfarande i svensk utrikes tjänst voro upptagna. Som förteckningen är beskaffad, finner man emellertid, att vid 25 av de minsta sjömanshusen de inskrivnas antal understiger 500. Sammanlagt finnas här 5,365 sjömän eller några hundra mindre än ensamt vid Göteborgs sjömanshus. Nästa grupp med ett antal inskrivna mellan 500—1,000 utgöres av 12 sjömanshus och sammanlagt 9,471 sjömän. Sista gruppen med över 1,000 sjömän pr sjömanshus omfattar 10 sjömanshus och 22,655 sjömän.

Det må här nämnas att antalet vid sjömanshusen inskrivna under 20 års perioden 1880—1900 med små fluktuationer höll sig omkring 30,000, men att sedan dess och särskilt under de sista åren en stegring i antalet ägt rum.

Sjömanshusens inkomster utgöras av ton- och hyresavgifter, kapitalavkastning samt i mindre mån av expeditionslösen och bötesmedel samt slutligen statsunderstöd.

Tonavgifterna, vilka utgå såväl från svenska som utländska fartyg vid utklarering från svensk hamn till utrikes ort, dock högst en gång varje kalendermånad, belöpte sig år 1884 till 93,100 kr., år 1900 till 131,400 kronor och år 1913 till 222,100 kronor (därav från svenska fartyg 123,600 kronor).

Hyresavgifterna, vilka betalas av det i utrikes fart anställda sjöfolket, uppgingo under år 1884 till 55,000 kronor, år 1900 till 67,100 kronor och år 1913 till 142,500 kronor. Normen för erläggandet framgår av § 22 i sjömanshusreglementet. Utgående från senast överenskomna månadshyror, (vilka icke obetydligt torde höja sjömanshusens inkomster genom hyresavgifter) betalar en fullbefaren sjöman i manskapsgraden, med säg 10 månaders tjänstgöring under året i utrikes fart, 6—10 kronor per år i hyresavgift; en styrman eller maskinist 12—30 kronor per år och en befälhavare (å utrikes gående ångfartyg) 25—45 kronor per år. För en stor del av sjöfolket är emellertid hyresavgiften av olika orsaker väsentligt lägre.

Det av sjömanshusen åtnjutna statsbidraget har under åren 1900 (då det först utföll) t. o. m. 1911 utgått med 30,000 kronor per år och sedermera med 40,000 kronor per år. Statsbidraget är avsett till »skälig ersättning för sjömanshusen åliggande bestyr med värnpliktiges inskrivning samt med utarbetandet av sjöfartsstatistik». Att beloppet för ändamålet är otillräckligt framgår uppenbart av nedan anförda siffror.

Utgifterna för sjömanshusens skötsel uppgingo år 1884 till 80,000 kronor per år, 1897 till 118,900 kronor, 1907 till 178,100, 1910 till 197,500 och 1913 antagligen till omkring 225,000 kronor. Det största utgiftsbeloppet härrör från löner till sjömanshuspersonalen. Lönerna uppgåvos under år 1909 vara 132,500 kronor och år 1913 158,000 kronor. De stegrade utgifterna kunna helt och hållet sägas vara förorsakade av sjömanshusens ökade verksamhet i statens tjänst.

Vad slutligen sjömanshusens understödsverksamhet angår, så utbetalades till det behövande sjöfolket, döras änkor och minderåriga barn år 1884 109,700 kronor, år 1900 144,400 kronor, år 1910 266,400 kronor och år 1913 302,100 kronor. Den övervägande delen av dessa belopp har

utbetalats i form av fasta årsunderstöd (gratialer). Understödens storlek vid de olika sjömanshusen framgår av närslutna bilaga. Ojämnheten här är om möjligt ännu större än då det gällde antalet inskrivne sjömän. Medelbeloppen per understödstagare vid olika sjömanshus kunna ock, ehuru detta ej direkt framgår ur tabellen, antagas vara väsentligt olika. Man jämföre blott Umeå som med 156 inskrivne sjömän kan utdela 4,800 kronor per år och ha 4,200 kronor i behåll, med Oskarshamn, som med ett antal av 1,024 sjömän endast har utdelat 2,300 kronor. För sjömanshuset i Göteborg var medelbeloppet år 1914 58 kronor, med små utsikter att i den närmaste framtiden kunna ökas; sjömanshuset i Stockholm utdelar ett medelbelopp något litet större. De flesta övriga sjömanshusen utdela ett lägre understödsbelopp.

De under senare åren (särskilt efter år 1907) höjda siffrorna för understödsverksamheten ha enligt mitt förmenande delvis skett på bekostnad av sjömanshusens årliga behållning. Denna uppgick år 1913 till 156,000 kronor, vilket belopp antagligen är knappa 3 proc. av sjömanshusens samlade fonder. (Någon statistik över storleken av sjömanshusens fonder föreligger icke, men torde dessa uppgå till något över 5 millioner kronor). För att nuvarande betalande delägare i sjömanshuskassorna framdeles må kunna erhålla skälig valuta för sina gjorda utlägg, synes mig nödvändigt, att inflytande hyres- och tonavgifter i mindre grad än vad nu sker tagas i anspråk för sjömanshusens skötsel och för utdelning av understöd till förutvarande betalande delägare.

Sjömanshusens övergång från att enbart vara understödskassor till att vara statsförvaltande verk, där göromålen i den sistnämnda egenskapen blivit de helt och hållet övervägande, har givetvis icke kunnat passera oanmärkt. En mängd uttalanden under de sista trettio åren föreligga, där man framhållit det oegentliga uti, att staten för sina göromåls uträttande i allt större utsträckning benyttjat sig av sjömanshusen, utan att behörigen honorera de tjänster, varpå den gjort anspråk. Arbetar-försäkringskommittén från 1884 anför sålunda, att det för upprätthållandet av sjömanshusens förvaltning åtginge en ganska betydande del av hyres- och tonavgifterna, varjämte såväl redare som sjöfolk hade att vidkännas en ej obetydlig expeditionslösen. Den tillägger därefter, att då sjömanshusens verksamhet kunde anses vara lika angelägen i statens som i sjöfartsnäringens och sjöfolkets intresse, och då en del av de göromål, som tillkommo sjömanshusen avsågo rena statsförvaltningsändamål, hade det syntts kommittén i högsta måtto obilligt att redare och sjömän själva måste bekosta sjömanshusens hela förvaltning. Någon motsvarighet härtill förekomme icke

inom andra näringar och kommittén hemställde därför, att till bestridande av sjömanshusens förvaltningskostnader bidrag måtte lämnas av statsmedel, att årligen utgå till varje sjömanshus med högst 40 proc. av deras i den fastställda staten upptagna förvaltningsutgifter. Bidragens storlek ansåg kommittén böra bestämmas efter vad från tid till annan kunde med hänsyn till sjömanshusens ställning och verksamhet av Kungl. Maj:t och riksdagen prövas skäligt.

Sjöfartsnäringskommittén av år 1890 gjorde ett uttalande i samma riktning.

Handels- och sjöfartskommittén av år 1898 har i sin samma år inlämnade utredning angående sjömanshusens verksamhet synnerligen kraftigt betonat skyldigheten för statsverket att bära sin anpart av sjömanshusens förvaltningskostnader, vilken kommittén icke sätter lägre än 40 proc. av det hela.

Sjömanspensioneringskommittén av år 1900, som i sitt år 1904 inlämnade förslag till pensionering och olycksfallsförsäkring av sjömän förutsätter, att staten skulle bestrida hela kostnaderna för denna förvaltning, har i sammanhang härmed framhållit, att kostnaden för förvaltningen av sjömanshusen, vilka redan nu övergått till att huvudsakligen vara statsinstitutioner för tillgodoseende av allmänna statsändamål, som äro främmande för deras ursprungliga uppgift, bör, på sätt ofta förut offentligen påyrkats, helt och hållet av statsverket övertagas.

Kommerskollegium slutligen har vid flera tillfällen senast den 29 oktober 1910 i skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om höjning av förvaltningsbidraget till sjömanshusen, framhållit dessa institutioners ökade bestyr med statsförvaltningsgöromål och de därav alltjämt stegrade kostnader för deras skötsel.

Det torde allmänt vara erkänt, att sjöfolket i högre grad än de flesta andra arbetstagare böra utgöra föremål för statens särskilda omvårdnad. Vad som härvid spelar in och som betingar en särskilt för sjöfolket anpassad social-ekonomisk lagstiftning, ligger öppet för en var, som känner sjömannens liv. Det är de kroppsliga faror som medfölja anställningen till sjöss, det är yrkets uppsplitande natur, som gör en sjöman arbetsoduglig eller åtminstone mindervärdig som yrkesman vid jämförelsevis tidiga år; det är svårigheten, för varje år allt mera framträdande, att sedan sjömannabanan är stängd, erhålla nödtorftig utkomst i land; det är slutligen sjöfolkets oförmåga, på grund av bortvaro från hemmet m. m., att behörigen utnyttja de möjligheter, att skydda sig mot följderna av yrkesodugligheter, som stå bofast folk i land till buds.

Den under senare åren här i landet kraftigt bedrivna socialekonomiska lagstiftningen har endast föga berört sjöfolket. Sjöfolkets olycksfallsförsäkring är statligt sett fortfarande olöst. Det stort tillämnade sjömanspensioneringskommittébetänkandet av år 1904 har hittills resulterat i så gott som ingenting. Handelsflottans pensionsanstalt förmår endast ofullständigt fylla sin uppgift, vilket bland annat framgår av de icke få motioner angående förbättring av sjöfolkets pensioner, som under de sista 20 åren behandlats vid riksdagen. Till den allmänna pensionsförsäkringen få sjöfolket liksom andra medborgare betala sina avgifter, men denna försäkring är icke lämpligen anpassad för sjöfolkets yrkesklass. Av de stora bidrag som staten och även kommunerna numera lämna till de allmänna sjukkassorna, torde säkerligen endast en försvinnande del komma sjöfolket till godo. Överhuvud äro sjömanshuskassorna de institutioner, som trots sina stora avbränningar och bristfälliga organisation, lämna uttjänt sjöfolk, deras behövande änkor och minderåriga barn de värdefullaste understöden. Det uppslag till socialförsäkring för sjöfolket, vilket tillkom genom 1748 års sjömanshusförordning, måste alltså fortfarande anses vara utvecklingsdugligt. Formerna för försäkringen existera, inbetalningar ske och icke obetydliga fonder finnas; vad som erfordras är huvudsakligen en fråga om förbättrad organisation.

Det första villkoret, för att en ordnad och effektiv understödsverksamhet skall kunna äga rum från sjömanshusen, är att understöds-kassorna helt och hållet skiljas från sjömanshusens verksamhet i statsverkets tjänst. Inkomsterna till sjömanshusen genom avkastningen av fonder, ton- och hyresavgifter samt bötesmedel böra, med skäligt avdrag till statsverket för arbetet med dessa inkomsters inkassering, bokföring och distribuering, tillfalla understöds-kassorna. Verksamheten i statsverkets tjänst bör bekostas med statsmedel.

Vidare är nödvändigt att sammanföra kassorna till ett fåtal enheter och icke som nu ha dem spridda på 47 olika sjömanshus. Den hyresavgift en sjöman har att erlägga till sjömanshuset och den tonavgift som fartyget utbetalar för att eventuellt komma sjömännen till godo, röner icke inverkan av huruvida sjömännen tillhöra det ena eller det andra sjömanshuset. Men understödets storlek och normen för dess utbetalande är, som förut påvisats, högst olika vid de skilda sjömanshusen; man lämnar efter råd och lägenhet, någon garanti finnes emellertid icke och kan under nuvarande förhållanden ej lämnas, att understöd som utfaller står i skälig proportion till gjorda inbetalningar.

Slutligen bör även i viss mån andra och mera rättvisa normer införas i fråga om erläggande av ton- och hyresavgifter. Enligt nu gällande bestämmelser betalas tonavgift endast i det fall, att fartyget är i fart mellan svensk och utländsk hamn. I fart utrikes orter emellan är fartyget befriat från tonavgift. Likaledes i fart inrikes orter emellan; i senare fallet utgå ej heller hyresavgifter. Man kan emellertid påvisa, att en stor del av understöden från sjömanshusen lämnas till sjömän eller till efterlevande efter sjömän, vars inbetalningar till sjömanshusen varit högst oväsentliga.

Då det knappast är antagligt, att statsmakterna skola befinnas vara villiga att övertaga den nuvarande budgeten för sjömanshusens skötsel, blir det nödvändigt, för realiserandet av ovan anförda önskemål, att söka nedbringa sjömanshusomkostnaderna. En avsevärd minskning i dessa bör kunna ske därigenom, att huvuddelen av de statliga förvaltningsuppgifterna förläggas till ett fåtal centrala sjömanshus, i sig innefattande ett större eller mindre antal av de nuvarande sjömanshusdistrikten. Till de centrala sjömanshusen skulle sålunda förläggas inskrivningen och redovisningen av sjöfolket; insamlandet av fartygsstatistik och avgivandet av arbetsstatistiska rapporter; inskrivning och redovisning av det värnpliktiga sjöfolket; förvaltningen av sjömanshuskassorna; utredning och yttrande rörande ärenden, som av vederbörande myndigheter kunna avfordras sjömanshusen m. m. De lokala sjömanshusen finge genom denna förminskning i sin verksamhet sin huvudsakliga uppgift som av- och påmönstringsställen för fartygsbesättningar; driften av dessa sjömanshus borde alltså kunna förenklas och göras billigare.

En inblick i det nuvarande arbetssättet vid sjömanshusen skall otvivelaktigt visa, att en betydande förenkling i expeditionsgöromålen och förvaltningsverksamheten bör kunna ske genom ovan föreslagna anordning, samtidigt som gällande stadganden i fråga om sjömanshusens befattning med de sjöfarande och sjöfarten finge en mera ensartad och för sitt syfte bättre anpassad tillämpning.

I samband med en eventuell omorganisation av sjömanshusen bör tagas i övervägande huruvida icke den befattning med värnpliktigt sjöfolk, som för närvarande utövas av sjörullföringsområdesbefälhavarna, lämpligen kunde överflyttas till de ovan föreslagna centrala sjömanshusen och här handhas av en särskild tjänsteman. Redovisningen av det värnpliktiga sjöfolket mellan sjömanshusen och sjörullföringsområdesbefälhavarna samt mellan dessa senare och vederbörande militära verk torde i de flesta fall betyda en onödig omväg med härav förorsakade extra kostnader. Sjömanshusen äro bäst i tillfälle att hålla sig underkunniga om den värnpliktige

sjömannens tjänsteförhållande ombord å handelsflottan och varest han därstädes lättast kan anträffas. Inkallelserna förliden höst ha visat vikten av, att direkt och snabb kommunikation rörande det värnpliktiga sjöfolket äger rum mellan sjömanshusen och vederbörande militärbefäl å flottans stationer.

För att få sin understödsverksamhet ordnad och utvecklad torde sjömanshuskassorna befinnas vara villiga att avstå från större delen av de tonavgifter, som härflyta från utländska fartyg, blott tonavgifterna från svenska fartyg, hyresavgifterna samt kapitalavkastningen bli obeskurna. Då vidare hyresbidrag från de städer, där de centrala sjömanshusen komme att förläggas, bör kunna påräknas samt enligt vad förut påvisats en väsentlig besparing i driften genom centralisering av sjömanshusen och indragning av den fristående sjörullföringsområdesexpeditionen kan göras, så bör statsverkets ökade kostnader för övertagandet av sjömanshusens drift icke bli betydande.

För våra sjöfarande är anordnandet av en för dem lämpligen anpassad socialförsäkring en stor och viktig fråga, vars lösning även kraftigt bör medverka till att kvarhålla det svenska sjöfolket under svensk flagga.»

I anledning av motionen har utskottet dels infortrat utlåtande av kommerskollegium och chefen för marininstaben dels ock ansett sig böra giva följande sjömanshus och föreningar tillfälle att yttra sig, nämligen sjömanshusen i Stockholm, Göteborg, Uddevalla, Västervik och Piteå samt Sveriges redareförening, svensk skeppsrederiförening för segelfartyg, Sveriges fartygsbefäls förening, ångfartygsbefälhavaresällskapet i Stockholm, Göteborgs fartygsbefälhavareförening, svenska maskinbefälsförbundet, svenska sjömans- och eldareförbundet, maskinist- och eldarefackföreningen i Stockholm samt sjömans- och eldareunionerna i Göteborg, från vilka samtliga sammanslutningar inkommit yttranden förutom från de två sistnämnda. Härjämte föreligger ett utskottet tillhandakommet yttrande av Sveriges allmänna sjöfartsförenings styrelse.

Myndigheter, sjömanshus och föreningar vilka yttrat sig i anledning av motionen.

Samtliga dessa utlåtanden och yttranden äro fogade härvid.

Med inrättandet av sjömanshusinstitutionen i vårt land avsågs enligt bestämmelserna »Om sjömanshuset» i 1748 års reglemente för coopvaerdie-skeppare och skeppsfolk att åstadkomma en institution, varest sjöfolket i utrikes sjöfart, som på grund av sjuklighet, invaliditet eller ålderdomsbräcklighet icke vidare kunde göra sjötjänst, skulle kunna under deras

Sjömanshusinstitutionens utveckling och nuvarande verksamhetsområden m. m.

återstående lifstid åtnjuta ett årligt understöd; och skulle allt sjöfolk i utrikes sjöfart ävensom redare av fartyg i utrikes fart till bestridande av kostnaderna för denna understödsverksamhet erlägga vissa avgifter, motsvarande de numera utgående hyres- och tonavgifterna. Från att sålunda ursprungligen hava varit en institution huvudsakligen för beredande av ekonomiskt understöd åt sjöfolket i *utrikes* sjöfart, har emellertid sjömanshusinstitutionen utvecklat sig till en institution med en mångfald bestyr dels i såväl sjöfolkets som sjöfartsnäringens intresse, dels ock för uppfyllande av åtskilliga rent statliga ändamål.

I förevarande motion har särskilt framhållits, att sjömanshusens ursprungliga uppgift, deras understödsverksamhet, härigenom blivit lidande och särskilt genom de alltmer ökade allmänna bestyr, sjömanshusen tillagts, enär till följd härav sjömanshusens förvaltningskostnader stigit i hög grad och detta fått ske till större delen på bekostnad av medel, vilka eljest skolat komma understödsverksamheten till godo. Detta intrång på understödsverksamheten är således en fråga huvudsakligen av ekonomisk natur.

I förordningen den 13 juli 1911 angående sjömanshusen i riket samt sjöfolks på- och avmönstring m. m., som ersatt förut gällande reglemente av den 4 mars 1870 för sjömanshusen samt 1868 års mönstringsförordning, anges sjömanshusens ändamål vara, *med hänsyn till* dels sjöfartsnäringens dels sjöfolkets intresse, att föra förteckning över svenska sjömän, som användas i handelssjöfart samt anteckningar angående deras tjänstgöring å fartyg, att förmedla svenskt sjöfolks förhyrning å fartyg och att beträffande sjömännen och deras tjänstgöring meddela redare och fartygsbefälhavare de upplysningar, varav de kunna vara i behov, *med hänsyn till* det allmänna, att föra anteckningar angående sjömännens värnpliktsförhållanden, att, i den ordning gällande värnpliktsförfattningar föreskriva, tillhandagå i avseende å de värnpliktiges inskrivning och redovisning och att meddela vederbörande myndigheter erforderliga upplysningar om sjömännen och deras tjänstgöring samt slutligen *med hänsyn till* sjöfolkets omvårdnad att ägna eftersyn åt sjömännen och bereda understöd åt såväl sjömän som änkor och barn efter sjömän, ävensom att förvalta till sjömanshusen hörande kassor och fonder jämte inflytande avgifter och övriga medel.

Understödsberättigad är enligt gällande sjömanshusförordning sjöman, som är eller varit inskriven vid sjömanshus och erlagt hyresavgift, dock att sjöman, därest han blivit eller bort bliva avförd ur registret, skall för att vara berättigad till understöd, hava under minst 20 år varit vid sjömanshus inskriven och tillbragt denna tid huvudsakligen i tjänstgöring under utrikes sjöfart med svenskt handelsfartyg. Såsom förutsättning för

rätt till understöd stadgas vidare, att sjömannen skall under sin anställning å svenskt handelsfartyg ådragit sig sådan kroppsskada eller sjuklighet eller ock iråkat den ålderdomsbräcklighet, att han ej vidare kan göra sjötjänst, samt att sjömannen är i torftiga omständigheter. Under dylika omständigheter är han berättigad att från det sjömanshus han tillhör eller senast tillhört erhålla ett efter hans nödortf och sjömanshusets tillgångar lämpat *årligt* understöd. Sådant understöd må ock, dock allenast där synnerligen behjärtansvärda omständigheter äro för handen, kunna av vederbörande sjömanshusdirektion tilldelas sjöman, ändå att han ej, enligt vad ovan sagts, är berättigad därtill. Förutom sjöfolket självt, äro ock änka och barn efter sjöman, som innehaft eller kunnat erhålla understöd eller som avlidit under utövningen av sitt yrke, där de äro i torftiga omständigheter, berättigade till årligt understöd. Härjämte må tillfälliga mindre understöd till behövande sjömän eller sjömäns änkor och barn av sjömanshusdirektion efter omständigheterna utdelas.

Då sjömanshusens understödsverksamhet således huvudsakligen avser sjöfolket i utrikes sjöfart, äro allenast fartygsbesättningar, som påmönstrats för utrikes fart skyldiga att erlægga hyresavgifter, liksom ock tonavgift erlägges endast av fartyg, som från Sverige avgår till utrikes ort. Anmärkas må, att den s. k. sjömanshusreglementeskommittén i sitt år 1907 avgivna förslag till nytt sjömanshusreglemente föreslog, att hyresavgifter skulle erläggas jämväl av besättning å fartyg, som går i inrikes fart och är att hänföra till passagerarfartyg av första eller andra klassen. Besättning å dylikt fartyg skulle även, liksom ock blivit fallet enligt gällande sjömanshusförordning, vara mönstringsskyldig; och föreslogs vidare av kommittén i överensstämmelse härmed den utvidgningen av sjömanshusens understödsverksamhet, att varje sjöman — således även flertalet sjömän i inrikes sjöfart — som inskrivits vid sjömanshus och *påmönstrats* å svenskt handelsfartyg, skulle vara understödsberättigad.

Som synes har emellertid uti gällande sjömanshusförordning icke ansetts böra vidtagas en dylik utsträckning av understödsverksamheten respektive skyldigheten att erlægga hyresavgift.

För bestridande av sjömanshusens samtliga förvaltningsuppgifter hava sjömanshusen att påräkna följande inkomster nämligen dels de redan berörda hyresavgifterna och tonavgifterna, dels statens årliga bidrag till förvaltningskostnadernas bestridande, dels expeditionslösen för sjömansrulla, folkpass, sjöfartsbok, motbok, skeppsdagbok och maskindagbok m. m., dels bötes- och vitesmedel, dels ock ränteavkastningen av de särskilda sjömanshusens fonder, vilka uppkommit genom behållen årlig inkomst och

donerade medel samt för närvarande uppgå till cirka 6 miljoner kronor, därav cirka 5 miljoner kronor torde motsvara behållen inkomst samt återstoden utgöra donationsmedel. Tonavgifter erläggas, såsom redan anmärkts, för fartyg, som avgå från Sverige till utrikes ort, samt hyresavgifter av fartygsbesättningar, vilka pånönstrats för utrikes fart, varemot såväl fartyg i den inrikes sjöfarten som besättningar å samma fartyg icke erlägga dylika avgifter. Mönstringstvänet, som förut gällde allenast vissa fartyg i utrikes fart, har visserligen genom gällande sjömanshusförordning utsträckts till passagerarfartyg i inrikes fart av första och andra klassen, men skyldighet likväl icke stadgats för sistnämnda fartyg att erlägga tonavgift. Tonavgifterna fördelas av kommerskollegium mellan sjömanshusen, huvudsakligen i förhållande till antalet av där vid nästföregående års slut inskrivet sjöfolk, men med hänsyn jämväl till övriga förhållanden vid de särskilda sjömanshusen, som kunna anses inverka på deras förmåga att uppfylla sitt ändamål. Hyresavgift tillfaller däremot det sjömanshus, där sjömannen, som erlägger avgiften, är inskriven, eller, om han ej är inskriven vid svenskt sjömanshus, det sjömanshus, inom vars distrikt fartyget, varå hyran förtjänats, har sin hemort. Statsanslaget fördelas av Kungl. Maj:ts sjömanshusen emellan efter ungefär enahanda grunder som gälla i fråga om tonavgifternas fördelning.

Såsom av motionärerna påpekats, hade av olika kommittéer tid efter annan anmärkts, att staten med hänsyn till sjömanshusens verksamhet för dess ändamål borde lämna bidrag till bestridande av deras förvaltningskostnader, varefter av 1900 års riksdag för detta ändamål anvisades ett årligt anslag av 30,000 kronor, som av 1911 års riksdag, efter därom av Kungl. Maj:ts gjord framställning, höjdes till 40,000 kronor.

Denna Kungl. Maj:ts framställning föranleddes närmast av en den 29 oktober 1910 av kommerskollegium till Konungen avlåten skrivelse, däri kollegium till en början anmälde att kollegium, för bedömande av frågan därom, i vilken omfattning en ökning av berörda anslag kunde anses påkallad, anmodat direktionerna för sjömanshusen att till kollegium inkomma med den i berörda hänseende erforderliga utredning och därvid särskilt lämna:

- 1) redogörelse för omfattningen av sjömanshusens åsyftade göromål för statsverkets räkning, speciellt i jämförelse med den sjömanshusen i övrigt åliggande arbetsbörda;

- 2) uppgift huruvida sagda göromål för statsändamål under de senaste åren och särskilt efter ikraftträdandet av de dåmera gällande värnpliktsförfattningarna undergått någon avsevärd ökning;

- 3) upplysning huruvida till följd av statsförvaltningsbestyren ökning

av sjömanshusens förvaltningskostnader (löner och andra kostnader) skett och i så fall i vilken omfattning; samt

4) redogörelse för samtliga övriga sådana förhållanden vid sjömanshusen, som kunde vara av beskaffenhet att inverka på frågans bedömning.

Den väsentliga innebörden av sjömanshusdirektionernas i anledning av denna kollegii hänvändelse avgivna yttranden vore, fortsatte kollegium vidare, i huvudsak följande.

De göromål för statens räkning, som påvilade sjömanshusen, vore av mångfaldig och omfattande art samt krävde mycken tid och synnerlig noggrannhet. Den ojämförligt största delen av dessa göromål utgjordes av bestyren med de värnpliktigas inskrivning och redovisning. Beträffande omfattningen av ifrågavarande göromål i jämförelse med den sjömanshusen i övrigt åliggande arbetsbörd hade ej mindre än 25 av de 34 direktorer, som yttrat sig i detta ämne, beräknat, att bestyren för statsverkets räkning krävde minst lika mycken eller, i flera fall, till och med längre tid än samtliga övriga åligganden. Enligt uppgifter från de återstående 9 direktorer vore förstnämnda kategori av ärenden icke fullt ut lika omfattande, men utgjorde dock en synnerligen avsevärd del av hela arbetsbördan.

De avgivna yttrandena hade därjämte ådagalagt — med några undantag — att göromålen för statsändamål nått sin nuvarande omfattning först under de senare åren och att tillväxten av sagda göromål, om icke uteslutande, dock till största delen kunde tillskrivas de nu gällande värnpliktsförfattningarna, genom vilka sjömanshusen tilldelats en mångfald åligganden av olika art. Av rikets 47 sjömanshusdirektioner vore 37 ense om, att en dylik tillväxt i de flesta fall i en avsevärd grad ägt rum. På sina håll hade göromålen för statens räkning sedan värnpliktsförfattningarnas ikraftträdande till och med mera än fördubblats.

Att förvaltningskostnaderna vid flertalet sjömanshus ökats, bekräftades genom den förebragta utredningen, som utvisade, att en dylik ökning ägt rum vid ungefär två tredjedelar av samtliga sjömanshus. Denna ökning, som i det stora flertalet fall varit mycket ansenlig, hade uppgivits huvudsakligen vara förorsakad av värnpliktsgöromålens tillväxt.

Atskilliga sjömanshusdirektioner hade även framhållit, att de utgående lönerna vid vederbörande sjömanshus vore otillräckliga, samt betonat behovet av löneförhöjningar.

Vid bedömning av föreliggande fråga borde, anförde kollegium här efter, framför allt ihågkommas, att en av sjömanshusens huvuduppgifter hittills varit att bereda understöd åt behövande sjömän ävensom åt sjömäns

änkor och barn. Det vore helt påtagligt, att denna verksamhet löpte fara att röna intrång, därest staten utan tillräckligt vederlag i alltjämt ökad omfattning betungade sjömanshusen med göromål för statsändamål, som vore främmande för deras ursprungliga uppgifter. Härigenom åsamkades nämligen sjömanshusen betydligt ökade förvaltningskostnader.

Vad sjömanshusens förvaltningskostnader anginge, ville kollegium påpeka, hurusom de av kollegium från början av år 1900 — det år, då statsbidrag för första gången utgick till sjömanshusen — medgivna löneförhöjningar åt sjömanshusens personal belöpte sig till omkring 29,000 kronor. Sjömanshusens lönekostnader uppgingo för år 1909 till sammanlagt omkring 132,500 kronor. Sedan år 1887 hade sjömanshusens utgifter, understöden oberäknade, stigit från omkring 119,000 kronor till omkring 197,000 kronor under år 1909. Av den ovan anförda utredningen framginge, att dessa betydande ökningar haft sin huvudsakliga grund i värnplikts göromålens tillväxt.

Kollegium ansåge icke skäligt att bibehålla statsbidraget till sjömanshusens förvaltningskostnader vid det för det dåvarande utgående beloppet, 30,000 kronor. Ty det torde utan vidare vara klart, att denna summa icke längre kunde anses utgöra en tillnärmelsevis nöjaktig ersättning för de bestyr, vilka staten för sin räkning pålagt sjömanshusen. En ökning av statsanslaget vore i främsta rummet påkallad för mötande av de ökade lönekrav, som på grund av särskilt göromålens tillväxt alltjämt gjorde sig gällande.

Kollegium ansåge sig dock icke böra ifrågasätta större höjning än med 10,000 kronor eller alltså till 40,000 kronor. Detta senare belopp tillstyrktes redan av handels- och sjöfartskommittén i dess den 23 november 1898 avgivna utlåtande om vissa frågor rörande sjömanshusen. Härvid utgick kommittén från den åsikten, att statens bidrag icke borde understiga 40 procent av förvaltningskostnaderna, vilka vid den tiden utgjorde omkring 100,000 kronor. Enligt denna beräkningsgrund borde statsbidraget höjas till omkring 80,000 kronor. Kollegium ville med hänsyn till dessa omständigheter framhålla, att då kollegium inskränkte sig till att förorda statsbidragets höjning till endast 40,000 kronor, skedde detta icke därför, att kollegium därmed ville hava för sin del fastslaget, att detta belopp vore tillräckligt, utan med hänsyn till lämpligheten av att vinna ökad erfarenhet i ämnet, innan ytterligare anslag ifrågasattes.

Utskottet.

Av kommerskollegii vid detta utlåtande fogade yttrande framgår, att sedan tiden för avgivandet av kollegii nyssberörda skrivelse missförhållandet mellan statsbidragets storlek och omfattningen av sjömanshusens rent statliga verksamhet blivit alltmera framträdande och att statsbidraget sålunda numera rätteligen borde utgå med ett belopp av cirka 110,000 kronor i stället för allt fortfarande med allenast 40,000 kronor. Särskilt till följd av värnpliktstidens utsträckning genom 1914 års värnpliktslag och med hänsyn härtill än ytterligare ökade bestyr, som genom samma års inskrivningsförordning ålagts sjömanshusen i fråga om de värnpliktiges inskrivning och redovisning, torde det sjömanshusen för närvarande anvisade statsbidraget till förvaltningskostnaderna komma att desto mindre motsvara omfattningen av de rent statliga göromålen. Härtill kommer, att sjömanshusen även på andra områden tid efter annan ålagts nya uppgifter för det allmännas räkning. Omnämnas må, hurusom sjömanshusen senast genom förordningen den 31 december 1914 med närmare föreskrifter angående tillsyn å fartyg, ålagts vissa nya uppgifter med avseende å övervakande av fartygs behöriga manning, vilkas fullgörande torde få anses innebära ett uppdrag av icke alltför obetydlig art. Vidare skulle det i den av Kungl. Maj:t uti propositionen nr 78 till innevarande riksdag föreslagna lagen om skyddskoppymning stadgade vaccinationstvånget för dem, vilka skola inskrivas å sjömanshus, därest förslaget vinner riksdagens bifall, komma att medföra nya bestyr för sjömanshusen i det allmännas tjänst.

Av det nu anförda, ävensom av den enstämmighet, varmed i alla till detta utlåtande fogade yttranden framhållits sjömanshusens stora arbetsbörda för statliga ändamål, synes framgå, att statens nuvarande bidrag till sjömanshusens förvaltningskostnader är otillräckligt. Detta förhållande är naturligen särskilt otillfredsställande av den anledning, att såsom av motionärerna anmärkts, sjömanshusens understödsverksamhet härav blivit lidande. En snar rättelse är därför önskvärd, så framt icke sjömanshusens arbete för statliga ändamål kan på så sätt omläggas, att förvaltningskostnaderna för desamma nedbringas till det ersättningsbelopp, som staten nu lämnar.

Chefen för marininstaben uttalar i sitt utlåtande den uppfattningen, att om registreringen av sjöfolket centraliseras till ett mindre antal sjömanshus, förslagsvis ett eller två inom vart och ett av de sex sjörullföringsområdena, bör det nuvarande statsbidraget vara fullt tillräckligt för bestridande av de extra kostnader, som påläggas sjömanshusen genom arbetet med det värnpliktiga sjöfolkets redovisning. En undersökning bör därför

företagas rörande sjömanshusens befattning med de värnpliktiga, varvid särskilt bör undersökas, huruvida en omläggning av de värnpliktigas redovisning på det sätt och med det resultat, som marinestabschefen tänkt sig, låter sig genomföras. Vidare bör beräknas till vilket belopp sjömanshusens förvaltningskostnader för övriga statsändamål kunna anses belöpa sig. När en dylik undersökning, som bör ske med snaraste och icke bör få fördröjas av de säkerligen vidlyftigare och vanskligare utredningar, vartill motionen i övrigt kan giva anledning, blivit verkställd, bör enligt utskottets förmenande, staten omedelbart till sjömanshusen erlagga det årliga belopp, som kan befinnas utgöra skälig ersättning för sjömanshusens arbete för statens räkning.

Motionärernas förslag att förlägga huvuddelen av sjömanshusens verksamhet till ett fåtal centrala sjömanshus med bibehållande av mindre lokala sjömanshus i avsikt att minska sjömanshusens förvaltningskostnader i deras helhet har i allmänhet av de hörda organisationerna mötts med ogillande eller misstro. Även utskottet betvivlar, att med en dylik omorganisation så mycket kan vara att vinna som motionärerna föreställa sig. Endast marinestabschefens uttryckliga förord för centralisering av den viktiga gren av sjömanshusens verksamhet, som värnpliktsredovisningen utgör, något som givit utskottet anledning att påyrka en skyndsam utredning av denna sida av saken för ett snart fastställande av ett skäligt bidrag från statens sida till sjömanshusens förvaltningskostnader, föranleder utskottet att såsom sin uppfattning uttala, att resultatet av denna utredning bör avvaktas innan ett omdöme fälles om denna centraliseringsplan. Skulle för värnpliktsärendenas behandling en centralisering visa sig lämplig, bör givetvis även undersökas om så kan vara förhållandet jämväl för handhavandet av andra uppgifter, som sjömanshusen hava att fylla.

Denna ståndpunkt till den långt drivna centralisering, som motionärerna tänka sig, utsluter naturligtvis ej den uppfattningen att det kan vara riktigt och klokt att indraga en del av de minsta sjömanshusen, varom för närvarande föreligger ett förslag, vilket är under omprövning av kommerskollegium och chefen för marinestaben.

Motionärerna hava även tänkt sig en centralisering av sjömanshusens kassor för åstadkommandet av större likformighet vid understödens utdelning. Årsunderstödens genomsnittliga belopp voro nämligen 1911 50 kronor, men varierade mellan 200 kronor i Skellefteå och 18 kronor i Oskarshamn. Bortsett från den olikformighet, som äger en naturlig förklaringsgrund i

de olika förhållanden, som kunna vara rådande bland sjöfolket inom de olika sjömanshusdistrikten, torde berättigade anmärkningar kunna framställas mot den olikformighet, som förorsakas dels av olika medelstillgång vid de särskilda sjömanshusen, dels i viss mån av skiftande uppfattningar om de grunder, vilka böra tillämpas vid understödsutdelningen.

Vad beträffar till en början den olikformighet därvid, som med hänsyn till grunduppfattningen om understödsverksamhetens handhavande gjort sig gällande, i vilket hänseende med törhända visst fog särskilt anmärkts, att såväl befälhavare som deras efterlevande opropotionerligt gynnats, torde genom det inflytande som enligt gällande förordning om sjömanshusen beretts såväl underbefälet bland sjöfolket som manskapsklassen på sjömanshusdirektionernas sammansättning, dessa klasser numera erhållit möjlighet att bevaka sina intressen vid understödsutdelningen om man än kan ifrågasätta, huruvida fullt rättvisa proportioner vid fördelningen av platserna uti sjömanshusdirektionerna äro iakttagna.

Genom berörda förordning har vidare kommerskollegii inflytande över sjömanshusen blivit i väsentlig mån utvidgat utöver vad förut varit fallet. Kollegium torde sålunda numera i vida högre grad än förut vara att anse som en verklig överstyrelse för sjömanshusen och torde därigenom hava blivit i tillfälle att utöva en effektiv kontroll över handhavandet av sjömanshusens verksamhet samt att möjliggöra en mera enhetlig ledning därav. I detta sammanhang torde böra erinras därom, hurusom departementalkommittén i sitt gemensamt med kommerskollegiikommittén år 1913 avgivna betänkande angående handelsdepartementet, på tal om kommerskollegii verksamhet beträffande sjömanshusen, uttalat att likformighet i understödsutdelningen vid de olika sjömanshusen och en större planmässighet därvid ansetts kunna vinnas på det sätt, att kommerskollegium utövar en mera effektiv kontroll å dess handhavande och att kollegium med ledning av vunnen erfarenhet kunde dels för frivillig tillämpning lämna sjömanshusdirektionerna upplysningar om på de flesta håll vedertagna normer för understödsutdelningen, i den mån dessa kunde anses förtjänta av allmän efterföljd, dels i övrigt meddela anvisningar i ämnet.

Bortsett från dessa mindre anmärkningar mot själva handhavandet av sjömanshusens understödsverksamhet, beträffande vilka till stor del rättelser kunna ernås genom kommerskollegii initiativ och ledning, återstå emellertid avsevärda olikheter i fråga om de särskilda sjömanshusens *förmåga* till understödsverksamhet, som, enligt vad kommerskollegium uttalar, måste tillskrivas i främsta rummet den omständigheten, att vissa sjömanshus hava svagare ekonomisk ställning än andra. Då tonavgifterna skola av kom-

merskollegium fördelas sjömanshusen emellan huvudsakligen i förhållande till antalet av där inskrivet sjöfolk, men med hänsyn jämväl till övriga förhållanden vid de särskilda sjömanshusen, som kunna anses inverka på deras förmåga att uppfylla sitt ändamål, torde emellertid kollegium genom därefter noga avpassad fördelning av tonavgifterna vara i stånd att redan för närvarande i viss om än mindre mån reglera och utjämna understödsverksamheten vid de olika sjömanshusen och sätta ett ekonomiskt svagare sjömanshus i stånd att bättre sörja för där inskrivet behövande sjöfolk. Men enär statsbidraget hitintills icke stått i skäligt förhållande till de krav det allmänna numera ställer på sjömanshusen, har behovet av medel för bestridande av sjömanshusens administrationskostnader i måhända allt för hög grad hittills varit bestämmande vid fördelningen av tonavgifterna.

Motionärerna hava, såsom ovan antytts, för vinnande av detta mål föreslagit den genomgripande förändringen med avseende å sjömanshusens organisation, att de särskilda understöds-kassorna skulle sammanföras till ett fåtal enheter. Såsom synes ställa sig såväl kommerskollegium som samtliga de sjömanshus samt flertalet av de olika föreningar och andra sammanslutningar, vilka yttrat sig över motionen i denna del, helt och hållet avvisande mot denna utväg, vars tillgripande synes skola förorsaka påtagliga praktiska olägenheter med avseende å understödsverksamhetens handhavande.

På vilken väg emellertid i övrigt en utjämning av understödsverksamheten skall kunna ernås, torde, såsom av kollegium framhålles, svårigen låta sig bedömas utan en undersökning av de olika faktorer, till vilka därvid bör tagas hänsyn. En dylik undersökning bör därför enligt utskottets åsikt komma till stånd.

Motionärerna hava emellertid gått vida längre än till att påyrka en utjämning av sjömanshusens nuvarande understödsverksamhet, i det de, med undanskjutande av handelsflottans pensionsanstalts verksamhet och den allmänna pensionsförsäkringen, förorda sjömanshusens understödsverksamhet som den grund varpå en effektiv sjömanspensionering skulle kunna uppbyggas. De säga nämligen: »Det uppslag till socialförsäkring för sjöfolket, vilket tillkom genom 1748 års sjömanshusförordning, måste alltså fortfarande anses utvecklingsdugligt. Formerna för försäkringen existera, inbetalningar ske och icke obetydliga fonder finnas; vad som erfordras är huvudsakligen en fråga om förbättrad organisation.»

Utskottet vill för sin del erinra hurusom föredragande departemens-

chefen vid framläggande år 1913 inför Kungl. Maj:t av förslaget till den allmänna pensionsförsäkringen till statsrådsprotokollet yttrade följande:

»För min del kan jag icke anse frågan om sjöfolkets pensionering vara på ett fullt tillfredsställande sätt löst genom ålderdomsförsäkringskommitténs förslag — något som väl knappast kommittén heller avsett. Uppenbart synes vara, att sjöfolket bör i vida större utsträckning än åtskilliga andra grupper av medborgare kunna erlagga högre avgifter för att erhålla en rikare pension än som kan vinnas för de avgifter, vilka kunna ifrågasättas för en allmän folkförsäkring. Jämväl bidrag från rederierna böra till en sjömanspensionering kunna påräknas under lämplig form. En del samlade fonder torde också kunna disponeras härför. Beaktas bör även, att en tidigare pensionsålder sannolikt är påkallad för sjömännen och att vissa svårigheter torde förefinnas med det av ålderdomsförsäkringskommittén föreslagna sättet för avgifternas erläggande, särskilt för de i utrikes sjöfart anställda, låt vara att kommitténs förslag härutinnan är vida enklare och det av densamma föreslagna avgiftserläggandet lättare att fullgöra, än om det vore fråga om ett märkessystem. Vad nu anförts talar, synes mig, ganska starkt för utbrytande av sjöfolket från nu ifrågasatt varande lagförslag.

Emellertid måste å andra sidan uppmärksammas, att ett undantag i förevarande avseende av sjöfolket för närvarande möter vissa praktiska svårigheter. Särskilt torde knappast vara möjligt att låta undantaget omfattas andra än å sjömanshus inskrivna. Vidare är uppenbart, att det alltid torde taga åtskillig tid ännu, innan ett förslag om särskild sjömanspensionering kan framläggas. De många år, som förflutit, sedan förslag om en dylik pensionering först framlades, talar sitt tydliga språk, om man också bör kunna hysa förhoppning, att denna fråga skall kunna numera fortskrida mycket hastigare mot sin lösning, än vad tillföre visat sig möjligt.

Jag har därför vid slutligt övervägande av denna fråga kommit till den uppfattning, att sjöfolket för närvarande är bäst betjänt med att icke utbrytas ur nu förevarande allmänna försäkring — särskilt för hustrurnas vidkommande bör det vara en fördel att nu genast komma in under en ordnad försäkring. Jag anser därför, att i kommitténs förslag icke bör göras något undantag för sjöfolket.

Samtidigt finner jag mig emellertid böra uttala, att frågan om förbättrade pensioner för sjömännen snarast bör återupptagas till förnyat och slutligt övervägande; och vill jag i min mån söka medverka härtill. Jag förutsätter härvid, att det skall finnas ganska lätt verkställbart att åstad-

komma en lämplig tilläggs pensionering för sjömän, och att en sådan skall kunna anknytas till den nu ifrågasatta allmänna pensionsförsäkringen. Skulle vid det ytterligare övervägande, frågan bör undergå, ett utbrytande av sjöfolket i stället finnas böra ske, torde den omständighet, att sjömännen en tid fått tillhöra den allmänna pensionsförsäkringen så mycket mindre innebära en olägenhet, som de i enlighet med pensionslagens bestämmelser, äga i sinom tid få pension för de inbetalda avgifterna. Enahanda förhållande föreligger ju med en del andra personer, som sedermera avföras ur avgiftsförsäkringen på grund av förbättrad ställning, t. ex. vid uppnående av en förmögenhet av 6,000 kronor eller genom inträde i viss statstjänst. Möjligt är också, att ålderdomsförsäkringskommitténs blivande utredning, huru det bör ställas med olycksfallsförsäkring av sjömän, kan komma att inverka på ordnandet av deras ålderdoms- och invaliditetsförsäkring.»

Även utskottet är av den uppfattningen att man icke bör slå sig till ro med de hittills gjorda försöken att åstadkomma en tillfredsställande sjömanspensionering. Visserligen är det sant, att den allmänna pensionsförsäkringen icke är så värdelös för sjömännen, som sjömännen själva synas uppfatta densamma att döma av de hörda sammanslutningarnas uttalanden. Man synes nämligen förbise, att enligt densamma pension utfaller även vid inträffad invaliditet och ej blott vid fyllda 67 års ålder, vilken höga ålder särskilt väckt sjömannens bekymmer. Ett undantag, som bör uppmärksammas, från denna uppfattning gör sig emellertid gällande i svenska sjömans- och eldareförbundets yttrande. Det förefaller i allt fall som om något mera skulle kunna åstadkommas till förbättrande av sjöfolkets pensioneringsförhållanden, möjligen genom att sammanföra eller bringa till samverkan och utveckla den allmänna pensionsförsäkringen, handelsflottans pensionsanstalts verksamhet samt sjömanshusens understödsverksamhet.

Huruvida därvid sjömanshusens understödsverksamhet är den lämpligaste grunden att bygga på, torde likväl vara mera tvivelaktigt, men visst är att man vid ett ingående på frågan om en mera genomgripande förändring av sjömanshusens understödsverksamhet och därmed sammanhängande frågor — såsom frågan om densammas utvidgande att omfatta sjöfolket i inrikes handelssjöfart ävensom spørsmålet rörande förändringar beträffande nu till sjömanshusen utgående avgifter — stöter på och måste till behandling ånyo upptaga den svårlösta frågan om sjöfolkets effektiva pensionering.

Utskottet hyser för sin del den önskan, att sistnämnda fråga snarast måtte upptagas till förnyad behandling, men får därjämte — med tanke

på den tid, som denna frågas lösning kan befaras ytterligare taga — såsom sin mening uttala, att förverkligandet av de önskemål, som av utskottet här ovan förut framhållits, nämligen ökat statsbidrag till sjömanshusens förvaltningskostnader samt utjämning och förbättring av sjömanshusens understödsverksamhet, icke må fördröjas av en utredning av pensioneringsfrågan och densamma slutliga lösning.

På grund av vad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

att andra kammaren, med anledning av herrar Thores och Hellbergs i Ljungskile motion, nr 142, måtte för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning rörande sjömanshusen i riket, i syfte att dessa institutioner på ett ändamålsenligare sätt än hittills måtte komma att tillvarataga sjöfolkets intressen.

Stockholm den 4 maj 1915.

På utskottets vägnar:

AXEL VON SNEIDERN.

*Bilaga 1.***Utlåtande av kommerskollegium.**

Till Konungen.

Genom nådig remiss har kommerskollegium fått sig anbefallt att avgiva underdånigt utlåtande i anledning av en inom riksdagens andra kammare väckt motion, i vilken ifrågasatts, att Eders Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning till en omorganisation av rikets sjömanshus i syfte att dessa institutioners uppgift som statsförvaltande verk och som understöds-kassor för sjöfolket på ett ändamålsenligare sätt än vad hittills skett måtte tillvaratagas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Såsom utlåtande i ärendet får kollegium, med återställande av remissakten, anföra följande:

Efter att hava lämnat en redogörelse för åtskilliga förhållanden beträffande sjömanshusens verksamhet, ekonomi och förvaltning m. m., hava motionärerna meddelat, att sjömanshuskassorna visserligen vore de institutioner, som lämnade uttjänt sjöfolk, deras behövande änkor och minderåriga barn de värdefullaste understöden, men att understödsverksamheten vore behäftad med vissa brister och krävde en förbättrad organisation.

Såsom det första villkoret för att en ordnad och effektiv understödsverksamhet skall kunna äga rum från sjömanshusen, hava motionärerna angivit understöds-kassornas skiljande från sjömanshusens verksamhet i statsverkets tjänst. Inkomsterna till sjömanshusen genom avkastningen av fonder, ton- och hyresavgifter samt bötesmedel borde, med skäligen avdrag till statsverket för arbetet med dessa inkomsters inkassering, bokföring och distribuering, tillfalla understöds-kassorna. Verksamheten i statsverkets tjänst borde bekostas med statsmedel.

Realiserandet av nu angivna uppslag synes, ekonomiskt sett, betinga, att statsverket skall bekosta åtminstone så stor del av sjömanshusens förvaltningskostnader, som kan anses motsvara dessa institutioners verksamhet för uteslutande statsändamål, varigenom vinnes, att större del av deras inkomster kan disponeras för understödsverksamheten. Konsekvensen härav blir emellertid, att statsverkets bidrag till sjömanshusen måste ökas. Det ställer sig ganska vanskligt att beräkna, huru stor del av det sjömanshusen påvilande arbetet kan anses ske uteslutande för statens räkning, men anser sig kollegium, med stöd av en på sin tid verkställd utredning, kunna utgå från att minst hälften därav utgöres av sådana göromål. Med beräkning av en sådan proportion skulle statens bidrag behöva ökas från nu utgående 40,000 kronor till omkring 110,000 kronor. En minskning härav skulle givetvis uppstå, därest och i den mån sjömanshusens

förvaltningskostnader skulle genom de av motionärerna antydda åtgärder eller på annat sätt kunna nedbringas. Kollegium vågar ej uttala något bestämt omdöme, i vilken omfattning detta må kunna ske, men föreställer sig dock, jämväl i betraktande av de nu ofta rätt låga lönerna vid sjömanshusen, att någon mera väsentlig besparing ej låter sig genomföras. Det är nämligen ej givet, att genom indragning av vissa sjömanshus någon större besparing i det hela vinnes.

Ehuru kollegium med hänsyn till föregående erfarenhet ej ansett sig kunna med utsikt till framgång påyrka större ökning av statsbidraget än som redan utverkats, är självfallet, att kollegium skulle med största tillfredsställelse se, om en sådan ökning av statsmakterna beviljades. En dylik åtgärd skulle i sista hand komma det behövande sjöfolket och deras efterlevande till godo.

Motionärerna hava vidare uttalat, att det vore nödvändigt att sammanföra sjömanshuskassorna till ett fåtal enheter. Den hyresavgift en sjöman har att erlagga till sjömanshuset och den tonavgift, som fartyget utbetalar för att eventuellt komma sjömännen till godo, rönkte icke inverkan av huruvida sjömännen tillhöra det ena eller andra sjömanshuset. Understödet storlek och normen för dess utbetalande vore högst olika vid de skilda sjömanshusen.

Någon garanti funnes icke och kunde under nuvarande förhållanden ej lämnas, att understöd som utfaller, står i skälig proportion till gjorda inbetalningar.

Med anledning av dessa uttalanden vill kollegium till en början blott erinra om det faktiska förhållandet, att enligt såväl förut som nu gällande bestämmelser sjömans rätt till understöd väl är beroende av att han erlagt hyresavgift, vilket närmast är att anse som ett bevis å, att han seglat i utrikes fart, men att där emot ej är föreskrivet, att understödets storlek skall anpassas i viss proportion till gjorda inbetalningar. Erläggandet av hyresavgift är tydligen närmast att anse som ett slags av sjömannen erlagd försäkringsavgift till skydd mot nöd och berättigar till understöd allenast under vissa förutsättningar, framför allt den att behov av understöd sedermera inträder. Understöd skall nämligen enligt gällande bestämmelser i ämnet tilldelas allenast den, som är i »torftiga omständigheter» och skall lämpas efter den därtill berättigades »nödtorft», d. v. s. efter graden av hans behov ävensom efter »sjömanshusets tillgångar». Avsett har sålunda varit, att den, som kommer i behövande omständigheter, skulle få skörda fördel av sina jämförelsevis bättre lottade yrkeskamraters inbetalningar. Till belysning av proportionen mellan inbetalda hyresavgifter och utdelade understöd må meddelas, att de förra under år 1913 uppgingo till sammanlagt 136,865 kronor 82 öre och understöden till tillhoppa 302,072 kronor 47 öre. Av redarna erlades i tonavgifter under samma år 222,088 kronor 6 öre. Härav synes framgå, att i stort sett sjöfolket erhållit valuta i form av understöd för åtminstone de av dem själva erlagda avgifter. Summan av utbetalda understöd har under de senaste åren varit stadd i ständig stegring och uppgick år 1906 till 215,570 kronor samt år 1914 till 314,370 kronor 38 öre, utvisande alltså en ökning av inmot 100,000 kronor. Denna ökning torde till ej ringa del hava föranletts av de från kollegii sida uttalade önskemålen om en rikligare understödsutdelning. Även med tillbörlig hänsyn tagen till vikten av att säkerställa utbetalningen av redan beviljade gratial anser kollegium dock än ytterligare ökning väl försvarlig.

Ehuru kollegium ej kan i allo vitsorda motionärernas senast återgivna uttalanden, anser kollegium ställt utom allt tvivel, att de med desamma berört den svagaste punkten i det av sjömanshusen handhavda understödsväsendet, nämligen den rådande olikformigheten i avseende å utdelningen vid de särskilda sjömanshusen. Denna olikformighet är tydligen beroende på olika medelstillgång ävensom i viss mån på skiftande uppfattningar hos sjömanshusdirektionerna om de grunder, som böra tillämpas vid understödsutdelningen. Tidigare har ock gjorts gällande, att befälhavarna såväl för deras egen som för deras efterlevande anhörigas räkning kunde anses oproportionerligt gynnade vid utdelningen av understöd. Såsom korrektiv häremot hava emellertid numera enligt den nya förordningen i ämnet av den 13 juli 1911, vilken trädde i kraft med 1912 års början, även de lägre graderna av sjöfolket erhållit egna representanter i sjömanshusdirektionerna.

Olikformigheten mellan de olika sjömanshusen beträffande understödsutdelningen kan visserligen delvis nöjaktigt förklaras av åtskilliga helt naturliga förhållanden. Sålunda torde vid vissa sjömanshus understödsbeloppen bestämmas till lägre belopp på grund därav, att det där inskrivna sjöfolket i allmänhet befinner sig i jämförelsevis mindre behövande omständigheter än sjöfolket å andra håll. Å skilda orter torde nämligen behovet av understöd ofta vara ganska växlande. Att en viss olikformighet äger rum vid understödsutdelningen torde alltså ej kunna undvikas, och står i själva verket i samband med systemet för förevarande understödsväsende. Såsom kollegium i annat sammanhang framhållit, gör frånvaron av snäva bestämmelser i ämnet det möjligt för sjömanshusen, vilkas personal i många fall själv äger kännedom om de sökandes personliga förhållanden eller lätt kan förskaffa sig sådan, att efter undersökning av graden av behovet bringa hjälp, där den bäst behöfdes. Särskilt inom ett sådant yrke som sjömannens med dess många och växlande risker inträffa sjölvfallet talrika fall, som icke kunna inbegripas under ett pensioneringssystem med dess stränga former och noga utstakade gränser. Understödsverksamhetens natur och syfte synes betinga, att den ej på förhand regleras genom alltför stränga normerande bestämmelser. En understödsverksamhet av detta slag fyller en uppgift vid sidan av ett pensioneringsväsende och dess upphörande skulle säkerligen hårt drabba många medellösa sjömän och deras änkor.

Även om emellertid den anmärkta olikformigheten beträffande utdelningen från skilda sjömanshus delvis finner sin naturliga förklaringsgrund i rådande olika förhållanden, återstå dock avsevärda olikheter, som måste tillskrivas i främsta rummet den ovan åberopade omständigheten, att vissa sjömanshus hava svagare ekonomisk ställning än andra. En utjämning så långt möjligt i detta hänseende sjömanshusen emellan synes därför önskvärd. På vilken väg en sådan utjämning skall kunna ernås, synes svårligen låta sig bedöma utan en ingående och allsidig utredning av de olika faktorer, till vilka härvid bör tagas hänsyn. Kollegium biträder av nu antydda skäl till fullo motionärernas hemställan, såvitt densamma avser vidtagande av åtgärd för åvägabringande av en förbättring och utjämning av sjömanshusens understödsverksamhet. Utredning i ämnet synes kunna verkställas av kollegium med tillhjälp av tillkallade sakkunnige.

Med anledning av motionärernas uttalande därom, att i viss mån andra och mera rättvisa normer böra införas i fråga om erläggande av ton- och hyresavgifter vill kollegium erinra om, att frågan om reglering av dessa avgifter så nyligen som år 1911 varit föremål för Eders Kungl. Maj:ts prövning. Det anmärkta förhållandet att tonavgifter och hyresavgifter enligt gällande bestämmelser erläggas endast för fartyg i utrikes fart, respektive sjömän, som segla i sådan fart, betingas däraf, att sjömanshusens verksamhet huvudsakligen avser den utrikes sjöfarten och det i utrikes fart använda sjöfolket. Att tonavgift erlägges endast för fartyg, som avgår från Sverige till utrikes ort, beror, bland annat, därpå, att man velat förenkla avgiftsuppbörden och underlätta kontrollen. Härtill kommer, att svenska fartyg, som användas i fraktfart mellan utländska hamnar, i regel ej därunder behöva taga sjömanshusens tjänster i anspråk. Även lastpenningar samt andra fartygsumgälder erläggas endast vid besök i svenska hamnar.

Under rubrik »omorganisation av sjömanshusens statliga verksamhet» hava motionärerna framkommit med åtskilliga uppslag, vilkas genomförande skulle medföra en betydande omvälvning av sjömanshusens organisation. I frågans nuvarande läge har kollegium givetvis ej kunnat eller bort taga ståndpunkt till dessa uppslag. Kollegium har förutsatt remissens syfte även i denna del närmast vara, att kollegium skulle tillhandagå med sakliga upplysningar.

I sådant avseende vill kollegium beträffande den av motionärerna förordade uppdelningen av sjömanshusen i två kategorier, nämligen centrala och lokala sjömanshus, meddela, att fråga om indragning av en del smärre sjömanshus föreligger till prövning av kollegium och chefen för marinstaben. Till indragning äro sålunda ifrågasatta sjömanshusen i Lidköping, Linköping, Vadstena, Jönköping, Västerås, Uppsala, Kungälv, Ronneby, Skellefteå, Söderköping, Södertälje och Piteå. På grund av vissa förändrade förhållanden med avseende å sjötrafiken å Skellefteå och Södertälje har emellertid på senaste tid uppstått tvekan om lämpligheten av att indraga sjömanshusen i sistnämnda städer, varjämte från staden Lidköping med eftertryck påyrkats, att därvarande sjömanshus måtte lämnas orubbat.

Underdånigst

K. A. FRYXELL.

Carl Malmén.

Emil Hübner.

Per G. Friberg.

Föredragande.

Utlåtande av chefen för marinstaben.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 16 innevarande månad har Eders Kungl. Maj:t anbefallt chefen för marinstaben att så snart ske kan inkomma med underdånigt yttrande över en i riksdagens andra kammare väckt motion rörande omorganisation av rikets sjömanshus. Med remisshandlingens återställande får jag i underdånighet anföra följande.

Av i motionen berörda frågor torde endast de, som sammanhånga med värnpliktväsendet, falla inom området för chefens för marinstaben verksamhet, och jag har därför ansett, att mitt yttrande bör inskränkas till allenast dessa frågor. På grund av den korta tid, som stått till mitt förfogande för yttrandets avgivande, är det mig ej heller möjligt att avgiva något detaljerat yttrande och förslag, utan har jag sett mig nödsakad att allenast framhålla några allmänna synpunkter beträffande värnpliktsväsendet.

Bestämmelserna om rikets indelning för de värnpliktiges inskrivning och redovisning återfinnes i § 11 värnpliktslagen. Enligt dessa indelas riket i inskrivningsområden, vart och ett omfattande ett visst antal rullföringsområden, varjämte för de å sjömanshus inskrivna värnpliktiga finnes en indelning i sjörullföringsområden, vart och ett omfattande ett antal sjömanhus. En uppdelning i centrala och lokala värnpliktsmyndigheter är sålunda gjord. I motionen föreslås emellertid nu att denna skillnad vad de sjömanshusinskrivna värnpliktiga beträffar skulle bortfalla, i det att den befattning med det värnpliktiga sjöfolket, som för närvarande utövas av sjörullföringsbefälhavarna, i stället skulle förläggas till de föreslagna centrala sjömanshusen och där handhavas av en särskild tjänsteman. Motionärerna anföra beträffande detta förslag, att redovisningen av det värnpliktiga sjöfolket mellan sjömanshusen och sjörullföringsbefälhavarna samt mellan dessa senare och vederbörande militära verk i de flesta fall endast torde betyda en onödig omväg.

Beträffande detta uttalande och förslag torde emellertid böra framhållas, att sjörullföringsbefälhavarna icke äro att betrakta som uteslutande rullföringsmyndigheter. De hava visserligen att utföra ett betydande arbete även i detta hänseende, men därjämte åligga dem mycket viktiga och omfattande uppgifter beträffande de värnpliktiges inkallande till såväl freds- som krigstjänstgöring. De skola förbereda inkallelsen, utarbета inkallelse- och färdplaner för de värnpliktiges samling och förande till utrustningsorterna m. m., och äro sålunda att betrakta som *rent militära myndigheter*, vilka måste vara direkt underställda de högre militärmyndigheterna vid flottans stationer. Redan ur denna synpunkt är en sammanslagning av sjörullförings- och sjömanshusexpeditionerna ej möjlig att ordna, och härtill kommer dessutom att sjörullföringsbefälhavarnes uppgifter äro så omfattande, att mera arbete ej lämpligen kan eller bör påläggas dem.

I olikhet mot vad förhållandet är vid hären, äro de uppgifter, som tillkomma de lokala värnpliktsmyndigheterna vid marinen, ej anförtrodda åt några

militära myndigheter, utan de hava lagts på de rent civila sjömanshusen mot en ersättning från statsverket, numera utgående med 40,000 kr. årligen.

I betraktande av det omfattande arbete, som härigenom lagts på sjömanshusen, och det nuvarande stora antalet sjömanshus, torde detta statsbidrag ej för närvarande vara för sitt ändamål tillräckligt. Om däremot, såsom i motionen förutsättes, registreringen av sjöfolket centraliseras till ett mindre antal sjömanshus, förslagsvis ett eller två inom varje sjörullföringsområde, bör statsbidraget vara fullt tillräckligt för bestridande av de extra kostnader, som påläggas sjömanshusen genom arbetet med det värnpliktiga sjöfolkets redovisning. Lämpligast synes detta arbete kunna ordnas genom att vid de centrala sjömanshusen inrättas särskilda värnpliktsdetaljer, för vilkas skötande anställas pensionerade underofficerare, som under sin tjänstgöring blivit förtrogna med expeditionarbete.

På grund av vad jag sålunda anfört, får jag i underdånighet uttala,

att jag ej anser någon ändring böra göras beträffande sjörullföringsbefälhavarne,

att registreringen av det värnpliktiga sjöfolket synes böra centraliseras till ett mindre antal sjömanshus, samt

att vid dessa centrala sjömanshus bör inrättas en värnpliktsdetalj, för vars skötande anställas pensionerade underofficerare, vilka avlönas genom från statsbidraget utgående arvoden.

Stockholm den 2 mars 1915.

Underdånigst
LUDVIG SIDNER.

E. Brändström.

Bilaga 3.

Yttrande av sjömanshuset i Stockholm.

Till andra kammarens tredje tillfälliga utskott.

I anledning av utskottets anmodan till direktionen för Stockholms sjömanshus att avgiva yttrande över den av herrar Thore och Hellberg i Ljungskile vid innevarande års riksdag i andra kammaren väckta motionen, nr 142, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande omorganisation av rikets sjömanshus, får direktionen anföra följande.

Sedan det förslag till ett förbättrat pensioneringssätt för sjömän, som den utav Kungl. Maj:t den 9 november 1900 tillsatta kommitté den 15 november 1904 avgivit, icke lett till något resultat, hava från statsmakternas sida åtgärder blivit vidtagna för att förbättra det förutvarande pensionsväsendet. Sålunda har handelsflottans pensionsanstalt erhållit en betydlig ökning i sitt anslag från staten.

Direktionen vill hoppas, att ovannämnda motion måtte leda till att även den av sjömanshusen bedrivna understödsverksamheten vinner mera beaktande.

Skillnaden mellan pensionerna från handelsflottans pensionsanstalt och de understöd sjömanshusen lämna är, som bekant, den att, under det att pensionerna utgå oberoende av vederbörandes ekonomiska villkor, lämna sjömanshusen understöd åt allenast verkligt behövande sjöfolk. Medan pensionsanstalten städse måste hålla sig inom noga utstakade gränser och strikte följa reglementariska föreskrifter, äro sjömanshusen mera i tillfälle att bedöma gjorda ansökningar om understöd efter de i de särskilda fallen förekommande omständigheter. Den personliga kännedom, sjömanshusen vid mönstringarna och annorledes erhålla om sjömannens förhållanden, är härvidlag till stort gagn. Då sjöfolket i de villkor, varunder det lever, icke torde kunna undvara dylika understöd, anser direktionen, att, huru pensionsförhållandena för dem än kunna komma att gestalta sig, sjömanshusens understödsverksamhet bör allt framgent bibehållas vid sidan av den allmänna pensioneringen.

Sjömanshusens understödsverksamhet har under årens lopp inkräktats av en mångfald uppgifter, som ursprungligen varit för sjömanshusen främmande. Härför åtnjuta sjömanshusen ett årligt extra anslag från statsverket. Men då detta anslag, som under senare tider höjts från 30,000 till 40,000 kronor för år, fortfarande icke står i rimlig proportion till det alltmera tidsödande och krävande arbete, varför anslaget skall utgöra ersättning, anser direktionen sjömanshusen böra kunna påräkna, att detsamma avsevärt förökas.

Vad beträffar den av motionärerna väckta frågan om en förbättrad organisation för sjömanshusen, så anser direktionen i hög grad önskvärt, att denna fråga upptas till behandling, men direktionen delar icke motionärernas uppfattning, att syftet kan ernås genom att, på sätt motionärerna föreslagit, sammanföra kassorna till ett fåtal enheter. Visserligen vore det önskvärt, att understödets storlek och normerna för deras utbetalande bleve mera likformiga än som nu är fallet, men direktionen anser, att en reformering i sådant hänseende bör åstadkommas på annat sätt än genom kassornas sammanslagning. Den personliga kännedom om sjöfolket, vars betydelse direktionen här ovan framhållit, skulle eljest till stor del gå förlorad.

Fördelen av att överflytta den befattning, som för närvarande utövas av sjörullföringsområdesbefälhavaren, till de föreslagna centrala sjömanshusen, anser direktionen likaledes vara högst tvivelaktig. Vid mönstringar och i synnerhet vid inträffade mobiliseringar och inkallelser till krigstjänstgöring skulle dessa sjömanshus få ett alltför ansträngande arbete. Och direktionen håller för troligt, att meddelanden till de värnpliktiga kunna expedieras snabbare, om arbetet därmed är fördelat på ett flertal sjömanshus. Det av motionärerna framhållna faktum, att sjömanshusen äro bäst i tillfälle att hålla sig underkunniga om den värnpliktige sjömannens tjänsteförhållanden ombord å handelsflottan, och varest han därstädes lättast kan anträffas, och som gjorde, att inkallelserna till krigstjänstgöring nästlidna höst gingo både snabbt och korrekt, hade med all säkerhet icke varit förhanden, om hela arbetet vilat på några få centrala sjömanshus.

Om direktionen än icke kan förorda en centralisering av sjömanshusen, på sätt motionärerna föreslagit, anser direktionen likväl, att en indragning av de

minsta, företrädesvis inne i landet belägna sjömanshusen utan olägenhet bör kunna ske, och att deras funktioner kunna överflyttas på närliggande sjömanshus.

En utredning i föreliggande fråga anser direktionen vara i högsta måtto önskvärd, och får direktionen därför för sin del tillstyrka motionärernas förslag härom.

Stockholm den 3 mars 1915.

På Stockholms sjömanshus' direktionens vägnar:

J. W. Broman.

F. W. Funch.

Bilaga 4.

Yttrande av sjömanshuset i Göteborg.

Till riksdagens andra kammarens tillfälliga utskott nr 3.

För att bereda direktionen för *Göteborgs sjömanshus* tillfälle att yttra sig i anledning av innehållet i en av herrar Alex. Thore och Wilh. Hellberg inom riksdagens andra kammare väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande omorganisation av rikets sjömanshus, har från Eder till sjömanshusdirektionen överlämnats ett exemplar av sagda motion. I anledning härav får direktionen, som i ärendet hört ombudsmannen vid sjömanshuset, anföra följande:

I likhet med motionärerna omfattar sjömanshusdirektionen den mening, att det av statsmedel utgående bidraget till ersättning för bestyr med värnpliktiges inskrivning m. m. icke står i riktigt förhållande, åtminstone såvitt angår sjömanshuset i Göteborg, till de utgifter, sjömanshusen hava att vidkännas för göromål, vilka numera åligga sjömanshusen och måste anses till följd av sin beskaffenhet och innebörd vara huvudsakligen statsförvaltningsangelägenheter. Jämväl i övrigt torde de till grund för motionen angivna omständigheterna vara förtjänta av uppmärksamhet och en närmare utredning angående desamma önskvärd. Vad angår de synpunkter, motionärerna framhållit med avseende å ändrade grunder för sjömanshusens organisation och verksamhet, har emellertid direktionen funnit sig ej böra i sakens nuvarande läge ingå på granskning av desamma, i synnerhet som direktionen håller före, att, i fall den föreslagna utredningen kommer till stånd, direktionen torde framdeles beredas tillfälle att avgiva yttrande över det organisationsförslag, vartill utredningen kan komma att föranleda.

Med hänsyn härtill vill direktionen alltså för närvarande inskränka sig till att hemställa, att utskottet måtte tillstyrka bifall till motionen.

Göteborg den 12 februari 1915.

På sjömanshusdirektionens vägnar:

Justus A. Waller.

Johan P:son Borrie.

Yttrande av sjömanshuset i Uddevalla.

Till andra kammarens tillfälliga utskott nr 3.

Direktionen för *Sjömanshuset i Uddevalla*, som satts i tillfälle att taga kännedom om herrar Alex. Thores och Wilh. Hellbergs motion nr 142 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande omorganisation av rikets sjömanshus, beder härmed få avgiva följande yttrande.

Till en början må instämmas i motionärernas framhållande av att statsverket lagt på sjömanshusen en högst betydlig arbetsbörda rörande uppgifter m. m. om de värnpliktige, utan att motsvarande ersättning blivit sjömanshusen tillerkänd, varvid dock i sanningens intresse bör medgivas, att det stora ökade arbete, som Sveriges prästerskap har att utföra för samma ändamål, icke på något sätt ersättes.

En eventuell omorganisation af rikets sjömanshus måste naturligen ha till ändamål att medföra verkliga fördelar för landet i sin helhet och för innevanarna på alla platser, och man bör noga tillse att icke eventuella besparingar på ett ställe motvägas av ökade kostnader på ett annat eller av olägenheter för de sjöfarande och för allmänheten, eller får till följd minskning i de relativt små understöd som nu utbetalas till gammalt sjöfolk eller deras efterlevande.

I sin värdefulla historiska redogörelse för sjömanshusens tillkomst (genom reglementet av 30 mars 1748) framhålla motionärerna hurusom sjömanshusens syfte ursprungligen är att vara en understöds-kassa. I sin motivering påpeka de hurusom sjömanshusens verksamhet alltmer övergått till förvaltningsbestyr i statsverkets tjänst, och det erinras om huru sjömanspensioneringskommittén av år 1900 förutsatte att kostnaderna för förvaltningen av sjömanshusen helt och hållet skulle bestridas av statsverket. Då det emellertid enligt motionärernas förmenande »knappast är antagligt, att statsmakterna skola finnas vara villiga att övertaga budgeten för sjömanshusens skötsel», framkasta de en del förslag till nedbringande av omkostnaderna genom diverse omorganisationer såsom inrättande av ett fåtal *centrala* sjömanshus — kassornas sammanförande — arbetet rörande de värnpliktiges förläggande till centralsjömanshusen, som även skulle ha att avgiva officiella utredningar och yttranden m. m.

I motionen nämnes icke direkt vem som skulle ombesörja utdelningen av understöden, men det påpekas hur en centralisering af sjömanshusen skulle ha en mera ensartad tillämpning till följd.

Det kan ju icke förnekas att storleken av understöden till de behövande äro ganska olika inom de olika distrikten, men sådant är ganska svårt att undvika, och inom kommunernas fattigvård äro ju understöden också mycket varierande även i samhällen, som ligga omedelbart bredvid varandra. En centralisering av distributionen kan lätt tänkas få till följd, att svårigheten att noggrant sätta sig in uti varje ansökning ökas vid ett fördubblat antal understöds-sökande och avlägset boende fattiga sjömän eller deras efterlevande kunna tilläventyrs komma i ett sämre läge, dels direkt genom att de icke i sin fattigdom kunna begiva sig till centralsjömanshuset, dels indirekt genom att de icke kunna

vara personligen kända av ombudsmännen eller direktionens ledamöter, såsom numera oftast är fallet vid de måttligt stora sjömanshusen.

Sjömanshusdirektionernas ledamöter få, som bekant, enligt lag icke uppbära något arvode för sitt arbete, och den besparing, som skulle vinnas genom överflyttande av kassorna till centralsjömanshusen torde kunna anses som fullkomligt imaginär. Själva förvaltningen av fonderna medför ingalunda något så betungande arbete att direktionerna med all makt vilja slippa det, och behandlingen av ansökningar och utdelningar av hjälp kan icke betraktas såsom något obehagligt uppdrag.

Motionärerna ifrågasätta icke heller att de lokala sjömanshusen skulle helt upphöra, ty de skola fortfarande bibehållas för *av- och påmönstringar* av besättningar, varav följer att rapportering härom även nu måste ske ehuru till centralsjömanshuset i stället för sjörullföringsområdesbefälhavaren och sålunda ingen lättnad i arbetet; men om de sålunda icke kunna helt och hållet indragas, är det rätt tvivelaktigt om så stora besparingar i förvaltningen kunna uppnås, att olägenheterna icke motsvara dem. I teorien är det ju nationalekonomiskt sett billigare om arbete centraliseras, men då motionärerna själva framhålla att omorganisationen redan från början skulle ha till följd inrättandet av en ny hittills okänd särskild tjänstemannakår, vars titel bleve centralsjömanshussjörullföringsområdeskammarskrivare — under det att de nuvarande sjörullföringsområdesbefälhavarna skulle avskaffas — så synes det även i detta fall problematiskt om någon ekonomisk vinst för hela landet skulle uppstå genom förändringen.

Direktionen vill även påpeka, att Kungl. Maj:t redan genom nådigt brev den 29 september 1911 uppdragit åt kommerskollegium och chefen för marin-staben att verkställa utredning om lämpligaste sättet för rikets indelning i sjömanshusdistrikt samt därvid undersöka, huruvida och i vilken utsträckning indragning av sjömanshus kunde äga rum.

I detta sammanhang synes det böra tagas under överbägande, om det verkligen är så förmånligt att hava särskilda bestämmelser för de vid sjömanshus inskrivne värnpliktige, att det är nationalekonomiskt berättigat, att för all framtid fasthålla vid systemet, att ha en särskild inskrivningsförrättning för denna kategori. För allmänheten vore det ju mycket enklare och bekvämare, om inskrivningen kunde ske på en gång, och för statskassan bleve det ju en stor besparing, att icke behöva mobilisera en hel kommission (bestående av 1 regements-officer (ordf.), 1 lagfaren man, 1 rullföringsområdesbefälhavare, 1 sjömanshusombudsman, 2 civila ledamöter, 1 läkare, 1 rullföringsbiträde och diverse polismän till en särskild förrättning) för vilken skola utgå reseersättningar och dagtraktamenten, hyra för lokal samt diverse omkostnader, då intet direkt hinder torde föreligga att behandla de värnpliktige, som till äventyrs blivit inskrivna vid sjömanshus, på samma gång som den allmänna inskrivningen äger rum.

Det har ju många gånger funnits exempel på, att nämnden med alla sina biträden fått företaga en resa till ett avlägset sjömanshus och vid framkomsten icke haft att behandla mer än en enda man.

Här synes alltså föreligga ett lämpligt fält för införande av besparingar, som icke skulle beröva någon hans ekonomiska bergning eller fråntaga någon hans befattning.

Motionärerna beröra helt lätt frågan om sjömannens socialförsäkring. Det synes direktionen, som om denna fråga bör göras till föremål för en verksam lagstiftning, då handelsflottans pensionsanstalt ju icke kan räckta till överallt eller för sitt ändamål, och sjömannens yrke förvisso är förtjänt av uppmuntran och understöd samt synes böra lämna honom en så långt möjligt bekymmesfri ålderdom. Olycksfallsförsäkring för sjömän är ju ett önskemål som även snarast bör realiseras.

På grund av vad ovan anförts, får direktionen för sjömanshuset i Uddevalla hemställa, att därest utskottet biträder motionärernas förslag om att hos Kungl. Maj:t begära en utredning, de av oss framhållna synpunkterna må tagas i beaktande, nämligen att de lokala sjömanshusen icke må indragas och att deras kassor icke skola berövas dem.

Uddevalla den 7 mars 1915.

Direktionen för sjömanshuset i Uddevalla.

Alban E. Thorburn.

Ordförande.

A. L. Tegner.

Bilaga 6.

Yttrande av sjömanshuset i Västervik.

Till andra kammarens tillfälliga utskott nr 3.

Med anledning av utskottets skrivelse av den 5 februari 1915 till sjömanshuset i Västervik, för att bereda sjömanshuset tillfälle att yttra sig i anledning av en motion av herrar Alex. Thore i Göteborg och Wilh. Hellberg i Ljungkile, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande omorganisation av rikets sjömanshus, får direktionen härmed avgiva följande utlåtande.

I den motivering, som inleder framställningen om en omorganisation av sjömanshusen i riket, angiva motionärerna att sjömanshusinstitutionens ursprungliga syfte skulle vara, att utgöra en central sjuk- och understödskassa för sjöfolk, men att verksamheten så småningom decentraliserats genom tillkomsten av det ena sjömanshuset efter det andra och att dessa efterhand utvecklats därhän att förvaltningsbestyren i statsverkets tjänst blivit de förnämsta, understödssyftet däremot det mindre väsentliga i deras uppgift.

Direktionen förmodar, att det gått så till med alla institutioner inom vårt land, att de från början haft en för sitt ändamål mera lokal eller inskränkt uppgift, men att i samma mån som förhållandena det krävt och det ansetts lämpligt, blivit pålagda närbesläktade uppgifter, för att därigenom göra det möj-

ligt för befattningsinnehavare att helt kunna egna sig åt sitt uppdrag, med sådan ersättning att bisysslor icke skulle behöva anlitas.

I postverket hava vi exempel på att en institution även kan påläggas göromål, som i intet avseende tillhöra dess ursprungliga uppgift nämligen bankrörelse m. m. (postsparbanken, inkasseringar av räkningar o. d.) utan att det tillåtes att huvuduppgiften på något sätt försummas.

Påståendet att den väsentliga uppgiften, understödssyftet, skulle eftersättas vid sjömanshusen, därför att ombudsmännen erhållit en del uppdrag i statsverkets tjänst, synes bero på obekantskap med de verkliga förhållandena, för så vitt dessa äro olika vid de olika sjömanshusen och därmed motsatta dem, som äro rådande härstädes.

Ombudsmannen har att uppbära ton- och hyresavgifter m. m. samt att avlämna dessa till direktionen, som handhaver räkenskaperna och verkställer utdelning av understöden.

Genom de ökade göromålen för statsverkets räkning har någon inskränkning för ombudsmannen i understödssyftet således icke kunnat ske.

Att ombudsmännen blivit pålagda ökade göromål genom flottans värnpliktiges inskrivning och redovisning m. m. äger nog sin riktighet, men på samma gång hava de också erhållit en lika välbehörlig ökning i inkomsterna, som efterhand som göromålen utvidgats stigit, och för närvarande utgår med 1,000 kronor för detta sjömanshus.

Genom centralisering av speciellt dessa göromål skulle väl, enligt motionärernas mening, dessa ersättningar kunna indragas, för att helt eller delvis utgå till den personal, som måste tillkomma vid de centrala sjömanshusen, för att såmedelst göra en och annan besparing.

Om det i verkligheten bleve besparing är en annan fråga, ty genom de ständigt stegrade levnadskostnaderna torde det bliva svårt att borttaga vare sig någon del eller hela anslaget, isynnerhet som sjömanshusen väl fortfarande torde förbli eller efterhand änyo utvecklas till de källor, varifrån centralerna först och sist måste hämta sina säkraste uppgifter.

Om, enligt den vidare utvecklingen i motionen, även bestyren med tillsättande av gratialister och utdelning av beloppen skulle överflyttas på en gemensam förvaltning, skulle sedan för sjömanshusen endast återstå av- och påmönstringar av sjöfolk med därav följande rapporter m. m. sjömanshusen emellan.

I jämbredd med denna indragning är det väl motionärernas mening, att ombudsmannalönerna även skola nedsättas.

I allmänhet torde dessa icke vara så tilltagna, att de tåla någon avprutning, för så vitt det icke är meningen att ombudsmannaskapen skola överlämnas åt personer, som äro villiga att på lediga stunder sköta uppdragen, sak samma om de äro lämpliga eller kompetenta därtill.

Om meningen icke är den nu nämnda, utan att sysslan skall fortfarande vara en självständig sådan, torde det i allmänhet bliva svårt att avkorta lönerna, och då är ju talet om besparing av ringa värde.

Här hava räkenskaperna alltid, som förut nämnts, handhafs av direktionen, som med den ringa ersättning av 150 kronor åt kassaförvaltaren, ombesörjt såväl förvaltningen av tillgångarna, som även utdelningen av gratialerna, kvartalsvis.

Skulle detta bestyr överflyttas till gemensam institution, så måste här i alla fall finnas något organ för kontroll av utdelning, som kommer att kosta minst lika mycket och då är ju härvidlag icke heller något vunnet i sparsamhetssyfte.

I fråga om beloppens storlek vid de olika sjömanshusen, nämnes såsom exempel staden Oskarshamn, som med 1,024 inskrivna sjömän endast förfogar över 2,300 kronor för utdelning.

Riktigt hade varit att även omtala, att Oskarshamn är endast några och femtio år gammal och att verksamheten därstädes började med sjöfart, vilket hade till följd att massor av folk sökte platser och inskrevos å därvarande sjömanshus, men därför böra väl de gamla sjömanshusen, som *genom besparingar och gåvor samlat* sina nuvarande tillgångar för framtida behov, icke berövas dessa, för att få utjämning till stånd.

Genom statsmakternas mellankomst *torde reglering* lätt nog kunna åvägbringas, *utan att det skall ske på de äldre sjömanshusens* bekostnad.

En förändring i motionens syfte skulle dessutom nödvändiggöra rätt många förändringar i sjölagen, vilket säkerligen icke vore så lyckligt, sedan densamma efter mycket arbete, blev stadfastad år 1911.

På grund av vad här ovan anförts, får direktionen, som är övertygad om att ingenting i väsentlig mening är att vinna genom de förändringar, som angivas och avses med herrar Thores och Hellbergs motion, uttala såsom sin mening, att om någon förändring skall vidtagas, detta måtte ske i den riktningen, att ombudsmännen ersättas för ökat arbete med värnpliktiges inskrivning och redovisning m. m. genom ökat anslag av staten och att sjömanshusverksamheten ostörd får fortgå och utvecklas såsom hittills skett.

Västerviks sjömanshus den 5 mars 1915.

Å sjömanshusdirektionens vägnar:

Carl F. Edholm.

Ordförande.

P. Odelmark.

Bilaga 7.

Yttrande av sjömanshuset i Piteå.

Till andra kammarens tillfälliga utskott nr 3.

Över herrar Thores och Hellbergs i Ljungskile motion nr 142, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande omorganisation av rikets sjömanshus, får direktionen för *sjömanshuset i Piteå* avgiva infordrat yttrande.

Direktionen anser icke den motivering, som motionärerna förebragt, vara tillräckligt bärande. Visserligen må det erkännas, att sjömanshusen utöver sin ursprungliga uppgift fått en del statliga uppgifter på sig överförda, men detta

är väl i och för sig ingen orsak till ändring, då, såvitt direktionen vet, sjömanshusen visat sig gå i land med dessa uppgifter. Att en omorganisation på sätt motionärerna föreslagit skulle ställa sig billigare, vågar direktionen betvivla. Erfarenheten inom andra områden har säkerligen icke bestyrkt detta. Skötseln och driften vid de av motionärerna tilltänkta centrala sjömanshusen bliva helt säkert proportionsvis dyrare och kräva nya tjänstemän. De lokala sjömanshusen måste fortfarande finnas för sjöfolks på- och avmönstring. Det är icke troligt, att sjömanshusombudsmännen på dessa platser, då de i alla fall skola alltjämt ställa sin tid till disposition, skola vara villiga att avsevärt billigare än hittills handhava sjömanshusens angelägenheter.

Vad beträffar omläggningen av sjömanshuskassorna för understödsverksamheten är direktionen av den övertygelsen, att de tilltänkta centrala sjömanshusen komma att bliva mindre kvalificerade för att utöva en ordnad och effektiv understödsverksamhet än de nuvarande med sin mera ingående kännedom om förhållandena inom de områden, där denna verksamhet i huvudsak utövas. Det må erkännas, att en viss ojämnhet i understöden förekommer, men det kan väl ifrågasättas, huruvida icke en sjöman, som tillhör ett visst sjömanshus, har en viss rätt att påräkna just det understöd, som detta sjömanshus, kassor kan medgiva. Lagligheten av en sammanslagning av understöds-kassorna kan åtminstone ifrågasättas. En utjämning av de utgående understöden kunde väl på annat sätt åstadkommas och synas de utgående tonavgifterna, som ju redovisas till kungl. kammarkollegium, kunna användas för detta ändamål.

Vad slutligen angår sjömanshusens befattning med det värnpliktiga sjöfolkets inskrivning och redovisning, vågar icke direktionen i detta stycke uttala någon egen mening. Vad försvaret i detta avseende kräver bör göras, och därom torde sjöförsvarets målsmän sitta inne med de bästa erfarenheterna. Såsom slutligt omdöme får direktionen alltså uttala, att den äskade utredningen i stort sett icke torde vara av behovet påkallad.

Piteå sjömanshus den 10 mars 1915.

Å direktionens vägnar:

A. J. Axelson.

Ordförande.

D. Markström.

Yttrande av Sveriges allmänna sjöfartsförenings styrelse.

Utdrag ur protokoll hållet vid Sveriges Allmänna Sjöfartsförenings styrelsesammanträde i Svenska Teknologföreningens lokal den 23 april 1915 kl. 3,50 e. m.

§ 5.

Sedan frågan om sjömanshusens omorganisation varit uppe till behandling vid dagens avhållna årsmöte, därvid mötet dels uttalat sympatier för att en utredning i frågan måtte komma till stånd, dels ock beslutat att för vidare behandling överlämna denna fråga till styrelsen, beslutade styrelsen att jämväl för sin del göra det uttalande, att en utredning i ifrågavarande syfte vore synnerligen önskvärd.

In fidem:

Carl Hultgren.

Yttrande av Sveriges redareförening.

Till herr ordföranden i tillfälliga utskottet nr 3, riksdagens andra kammare.

Sveriges redareförening, som genom utskottets skrivelse av den 9 innevarande månad beretts tillfälle yttra sig angående en av herrar Alex. Thore och Wilh. Hellberg inför riksdagen framlagd motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande omorganisation av rikets sjömanshus, har med intresse tagit del av de enligt föreningens åsikt behjärtansvärda synpunkter, motionärerna i detta avseende anföra.

I likhet med motionärerna vill föreningen framhålla, att bidragen från staten till sjömanshusen icke stå i rimlig proportion till de mångahanda och i omfång ständigt växande göromål, vilkas utförande staten efter hand åt sjömanshusen uppdragit. Då således omkostnaderna för dessa åt staten utförda göromål huvudsakligen bestridas av sjömanshusens ordinarie inkomster, de ursprungligen för uteslutande sjuk- och understödsverksamhet gentemot sjöfolket upptagna avgifterna från fartyg och sjömän, har följden härav blivit, att det behjärtans-

värda ändamålet, hjälpverksamheten, för vilket sjömanshusen stiftats, blivit i hög grad lidande genom ifrågavarande extragöromål.

Föreningen får på grund härav instämma i motionärernas yrkande om utredning, under förhoppning att lämpliga utvägar genom en sådan skola kunna vinnas för en omorganisation av sjömanshusen i syfte att de till sjömanshusen inflytande avgifterna i större mån måtte tillgodogöras sjömanshusens understödsverksamhet. Beträffande arten av denna omorganisation kan föreningen givetvis ej nu uttala sig, men hoppas att, därest den påyrkade utredningen kommer till stånd, bliva i tillfälle yttra sig om de förslag, som därunder kunna framkomma.

Göteborg den 26 februari 1915.

För Sveriges redareförening:

Justus A. Waller.

Styrelsens ordförande.

A. Nordborg.

Bilaga 10.

Yttrande av Sveriges fartygsbefäls förening.

Till andra kammarens tillfälliga utskott nr 3.

Sveriges fartygsbefäls förening har under sistlidne februari månad från utskottet fått emottaga ett exemplar av herrar Thores och Hellbergs vid innevarande riksdag i andra kammaren väckta motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning för en omorganisation av rikets sjömanshus samt förslag därom, med förmälan att utskottet ansett sig böra lämna föreningen tillfälle att yttra sig med anledning av motionens innehåll.

Efter inhämtande av kretsarnes uttalanden får föreningens centralstyrelse i saken anföra följande:

Det missförhållande, som närmast föranlett motionärernas hemställan, nämligen att staten använder en avsevärd del av sjömanshusens för understöd åt ålderstigna behövande sjömän samt åt sjömansänkor och barn avsedda medel till bestridande av kostnaden för verkställande av åtskilliga andra sjömanshusen successive pålagda och för deras understödsverksamhet främmande, till statsförvaltningen hörande uppgifter, har, såsom av motionärerna erinras, ofta givit anledning till framställningar om rättelse, vilka omsider föranlett ett statsbidrag till sjömanshusens förvaltningskostnader. Redan 1888 föreslog arbetareförsäkringskommittén ett statsbidrag för detta ändamål av 40 procent av förvaltningskostnadernas totala belopp. 1900 utgick för första gången statsbidrag till förvaltningen med 30,000 kronor för år. Redan 1897 uppgingo emellertid förvaltningskostnaderna till 118,000 kronor. 40 procent på detta belopp blir 47,200 kronor. Motionärerna ange ej kostnaderna för 1900, men dessa voro säkerligen avse-

vårt högre än 1897, och således statsbidraget antagligen föga över hälften av vad arbetarkommitten redan 1888 funnit skäligt. 1911 höjdes statsbidraget till 40,000 kronor, men redan året förut hade förvaltningskostnaderna stigit till 197,000 kronor, vadan bidraget då efter 40 procents beräkning borde utgjort 79,000 kronor och 1911 säkerligen 80,000 kronor, d. v. s. jämt dubbelt mot vad som erhållits. Sedan dess har förvaltningsbidraget bibehållits oförändrat, men förvaltningskostnaderna stigit till — enligt motionärernas approximativa beräkning — 225,000 kronor för 1913, vilket sålunda enligt den av arbetarkommittén anlagda beräkningsgrunden skulle betinga ett statsbidrag av 90,000 kronor, vartill kommer att sedan 1888 procentförhållandet mellan sjömanshusens understödsverksamhet och deras statsadministrativa uppgifter högst betydligt förskjutits, så att numera en beräkningsgrund av 60 procent för statsbidraget torde bliva snarare för låg än för hög. Detta borde sålunda 1913 hava utgjort 135,000 kronor.

Drager man därifrån de 40,000 kronor, som verkligen utgått, så kommer man sålunda till det häpnadsväckande resultatet, att ifrågavarande »missförhållande» för närvarande minskar sjömanshusens årliga understödskapital med icke mindre än 95,000 kronor!

Denna summa framstår ännu mera betydande, då man besinnar, huru särskilt illa tillgodosett sjöfolket är i fråga om ålderdomsförsörjning. En handelsflottans pensionsanstalt finnes visserligen, men dess tillgångar räcka som bekant icke på långt när till att till redan pensionsberättigade utbetala de mycket anspråkslösa belopp, som blivit dem tillförsäkrade. Sjöfolket har mot sin bestämde protest inordnats under den nyligen tillkomna allmänna ålderdomsförsäkringen, d. v. s. blivit ålagt att dit betala årliga pensionsavgifter, men har mycket ringa utsikt att annat än undantagsvis komma i åtnjutande av något understöd från detta håll, då pensionsåldern satts alldeles för hög i förhållande till yrkets livsnötande beskaffenhet. Man kan sålunda säga, att understödet från sjömanshusen är det för sjöfolket väsentliga i fråga om utsikterna till ålderdomsförsörjning. Totalsumman av år 1913 av sjömanshusen utbetalda understöd uppgick till 302,000 kronor; av detta belopp utgör 95,000 kronor inemot 32 procent, varmed sålunda understödskapaciteten skulle ökats, därest staten, såsom ju billigt måste anses, själv bestritt de verkliga kostnaderna för de arbeten, som av sjömanshusen direkt för dess räkning utförts.

Det faller av sig självt att Sveriges fartygsbefäls förening, som tillkommit i huvudsaklig avsikt att tillvarataga fartygsbefälets ekonomiska och sociala intressen, måste med tillfredsställelse hälsa varje åtgärd, som avser att vinna rättelse i ett sådant oeffterättighetstillstånd, som det här i fråga varande. Föreningen vill därför uttala sin fulla anslutning till motionens syfte att frigöra sjömanshusens understödsverksamhet från allt deltagande i kostnaderna för det statsadministrativa arbete, som vid sidan av deras ursprungliga uppgift blivit sjömanshusen tid efter annan pålagt.

Det enklaste sättet att nå detta mål, synes föreningen vara, att staten övertager hela förvaltningskostnaden för rikets sjömanshus. Motionärerna betvivla visserligen, att statsmakterna skola befinnas villiga därtill, men föreningen kan ej finna, att fullgoda skäl föreligga för denna farhåga. Av vad motionärerna anfört framgår såsom ganska sannolikt, att kostnaderna för den egentliga under-

stödsverksamheten numera vid en utredning torde befinnas utgöra endast en mindre del av den totala förvaltningskostnaden. Och det torde knappast anses obilligt, att staten lämnar något vederlag för de icke obetydliga, till understöd avsedda medel, vilka, såsom ovan visats, staten under en lång följd av år tillgodogjort sig för andra ändamål, vilket kunde ske genom att staten för framtiden åtog sig förvaltningskostnaderna även för denna gren av sjömanshusens verksamhet, vilken ju kan betraktas såsom en statens angelägenhet, så till vida som det väl förr eller senare lär bliva en nödvändighet, att en effektiv ålderdomsförsörjning genom statens försorg ordnas även för sjöfolket, en yrkesklass, som av den allmänna ålderdomsförsäkringen, såsom ovan sagts, torde hava mera tunga än gagn. En sådan anordning skulle utan tvivel även medföra fördelen av större frihet vid en ur andra synpunkter välbehövlig omläggning av sjömanshusens verksamhet.

Med denna uppfattning saknar föreningen anledning att ingå på en granskning av de utvägar, motionärerna anvisat för omläggnings ordnande, men vill icke underlåta att uttala sin anslutning till deras uppfattning, att inrikessjöfarten bör i fråga om hyres- och tonavgifter likställas med utrikesfarten för att sålunda vinna berättigande till understöd från sjömanshuskassorna.

Med stöd av vad ovan anförts, vill Sveriges fartygsbefälsförening uttala sin förhoppning, att utskottet måtte tillstyrka bifall till i fråga varande motion.
Stockholm den 13 mars 1915.

För Sverges fartygsbefäls förening:

G. H. Holmström.

Bilaga 11.

Yttrande av svensk skeppsrederiförening för segelfartyg.

Till riksdagens andra kammares tillfälliga utskott nr 3.

Svensk skeppsrederiförening för segelfartyg, som af utskottet beretts tillfälle att yttra sig angående den av herrar Thore och Hellberg väckta motionen om omorganisation av rikets sjömanshus, har med intresse tagit del av nämnda motion och vill för sin del på det varmaste tillstyrka den utredning, som i densamma avses.

Redan den av motionärerna sakrikt klarlagda omständigheten, att av fartyg och sjömän upptagna och till understöd åt behövande sjömän avsedda avgifter i väsentlig utsträckning användas till täckande av kostnaderna för åt staten i helt andra syften vid sjömanshusen utförda göromål, motiverar till fulla behovet av en utredning i avsikt att avhjälpa ett dylikt uppenbart missförhållande.

Särskilt behjärtansvärt är motionens syfte i betraktande av ifrågavarande medels välbehövlighet till understöd åt uttjänta och nödställda sjömän. Genom sitt hårda, nedbrytande arbete bli sjömännen i allmänhet utslitna och odugliga

till arbete vid tidigare ålder än personer inom andra yrkesklasser. Fastän de måste betala till den allmänna pensionsförsäkringen, torde de endast i undantagsfall komma i tillfälle att åtnjuta frukterna av densamma. Sjömannens pensionsfråga är därför, ehuru länge och ofta dryftad, allt fortfarande olöst, vilket gör det så mycket angelägnare, att de understödsmedel, som rätteligen böra tillkomma sjömännen, så vitt möjligt oavkortade användas för sitt ändamål.

En synpunkt, väl värd beaktande, är, att landets sjöfart i hög grad är beroende av den omvårdnad, som kan ägnas de uttjänta sjömännen. Med vår handelsflottas raska tillväxt är det ofta svårt att få tillräcklig bemanning åt fartygen, framför allt med dugligt sjöfolk, vilket till icke ringa grad torde bero på den ovissa framtid, som ställes i utsikt för sjömannen, när han, åldrad i förtid, måste gå i land.

Att bereda en tryggad ålderdom åt sjömännen, som i trots av alla faror, i fred som i krigstid, upprätthålla den för landet så viktiga sjöfarten, är ett gemensamt intresse, till vilket både stat och enskilda måste bidra, och en utredning för sjömanshusmedlens användning i deras egentliga syfte är därför ett steg i rätt riktning.

Huru den ifrågasatta omorganisationen skall verkställas, om efter de av motionärerna uppdragna riktlinjer eller under en annan form, som leder till det avsedda ändamålet, är en fråga, som lämpligen låter sig besvara under utredningens gång. Föreningen hoppas, att därest denna utredning kommer till stånd, även segelfarten genom en representant måtte få deltaga i densamma och att föreningen måtte bli satt i tillfälle att yttra sig rörande de förslag, som därvid kunna framkomma.

Göteborg den 18 mars 1915.

För Svensk skeppsrederiförening för segelfartyg:

Carl Rudberg.

Fritz Schéel.

Bilaga 12.

Yttrande av ångfartygsbefälhavaresällskapet i Stockholm.

Till andra kammarens tillfälliga utskott nr 3.

I skrivelse till *ångfartygsbefälhavaresällskapet* i Stockholm den 9 sistlidne februari har utskottet, med överlämnande av ett exemplar av herrar Thores och Hellbergs motion om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och förslag till omorganisation av sjömanshusen i riket, meddelat, att utskottet ansett sig böra bereda sällskapet tillfälle att yttra sig i anledning av motionens innehåll. Sällskapet omfattar med tillfredsställelse det tillfälle, som sålunda lämnats

det att angiva sin ståndpunkt till en fråga av icke ringa betydelse för sjöfartens utöfvare.

Huvudsyftet med motionen, sådant det av motiveringen framgår, synes vara att få till stånd ett bestämt särskiljande av sjömanshusens ursprungliga verksamhet såsom understöds-kassor från deras sedermera tillkomna alltjämt utvidgade uppgifter för statsadministrativa ändamål.

I detta huvudsyfte finner sig sällskapet till alla delar kunna instämma.

Detta särskiljande är nödvändigt, icke därför att de arbeten direkt för statens räkning, som tid efter annan pålagts sjömanshusens tjänstemän, menligt inverkat på skötseln av understödsverksamheten, ty detta torde knappast kunna sägas vara fallet, utan därför att ansevärt ökade förvaltningskostnader, som blivit en följd av det ökade arbetet, i större proportion än rättvist varit, utgått av sjömanshusens egna medel, enär det av staten på senare år utbetalade bidraget till sjömanshusens förvaltningskostnader från början varit och med varje år allt mera blir otillräckligt för att ersätta det merarbete, som de åt sjömanshusen lämnade nya uppdragen medfört. Härigenom uppstår det mycket egendomliga förhållandet, att staten, som ålagt sjöfolk och fartygsägare obligatoriska avgifter i tydligt angivet ändamål, att dessa avgifter i form av understöd skulle komma behövande sjömän och deras efterlevande till godo, i stället använder en del av dem för andra, för sjömanshusens understödsverksamhet mer eller mindre främmande ändamål. Förhållandet framstår i en ännu mera besynnerlig dager, då man besinnar, att sjöfolket i fråga om ålderdomsförsörjning är avgjort sämre lottat än de flesta andra samhällsklasser. Deras egen pensionskassa, handelsflottans pensionsanstalt, förmår icke på långt när utbetala pensioner till alla där-till berättigade vare sig inom befäls- eller manskapsklass; av den allmänna ålderdomsförsäkringen komma sjömännen, oaktat de liksom andra äro skyldiga erlägga årsavgifter, knappast att röna någon fördel på grund av den för detta slitande yrke alltför höga åldersgränsen, och det understöd, som av sjömanshusen utbetalas, ehuru i och för sig avsevärt till belopp, är dock i förhållande till de behövandes antal relativt ringa. Att under sådana förhållanden understödsmöjligheterna genom statens åtgörande ytterligare minskas, får väl anses såsom lindrigt sagt olämpligt, och det särskiljande, som med motionen åsyftas, sålunda redan ur synpunkten av statens värdighet böra varmt förordas.

Vilken roll förvaltningskostnaderna spela för sjömanshusens understödsverksamhet, framgår av en jämförelse mellan dessa kostnader och summan av utdelat understöd. År 1913 uppgick summan av från samtliga sjömanshus utdelade understöd, enligt motionärernas uppgift, till 302,000 kronor. De exakta förvaltningskostnaderna för detta år synas ej ännu vara kända, men beräknas i motionen till 225,000 kronor. Avdrages däriifrån statsbidraget 40,000 kronor, så befinnes att kostnaden för utdelning genom sjömanshusen av 1 krona i understöd 1913 uppgick till över 61 öre! Beräknar man nu kostnaden för på- och avmönstringar m. m. tillhörande sjömanshusens ursprungliga verksamhet till icke fullt hälften av den totala förvaltningskostnaden, så framgår emellertid det obestriddliga faktum, att från varje genom sjömanshusen i understöd utdelad krona avgår inemot 30 öre i omkostnader, vilka komma staten till godo för andra för sjömanshusens understödsverksamhet främmande ändamål.

Motionärerna antyda jämväl den riktning, i vilken de tänkt sig en omorganisation av sjömanshusen böra gå. Ehuru det kanske är för tidigt att, innan den fulla utredning föreligger, som i motionen begäres, i fråga om omorganisation göra något uttalande, helst som sällskapet hyser den förhoppningen att i händelse av bifall till motionen bliva satt i tillfälle att yttra sig över det regeringsförslag, som därav kan föranledas, anser sig dock sällskapet redan nu böra framhålla, att motionärernas huvudtanke: en centralisation av sjömanshusens understödsverksamhet genom sammanförande av de mindre sjömanshusens kassor till några få centrala sådana väl kan synas tilltalande, men medför en del olägenheter, såsom svårigheten för sjömanshusens funktionärer att inom större distrikt förskaffa sig den noggranna kännedom om understödstagares och sökandes förhållanden, som för understödets rätta fördelning är av så stor vikt, svårigheten för avlägset boende understödssökande att personligen lämna sådana upplysningar, som kunna inverka på beviljande av understöd och dettas belopp m. m. Då därtill lägges att kontor för på- och avmönstring av sjöfolk även efter en sammanföring av understödskassorna torde finnas nödvändiga på de allra flesta av de platser, där nu sjömanshus finnas, vill sällskapet såsom sin åsikt uttala, att den av motionärerna åsyftade centralisationen visserligen kan i viss grad genomföras och någon besparing i förvaltningskostnaderna därigenom vinnas, men att sammanföringen bör verkställas med stor varsamhet och hänsyn till de förhållanden, som ovan framhållits. En bestämd och avsevärd fördel, som genom centralisation av kassorna står att vinna, är utjämningen av understödsbeloppen till större likformighet.

Sällskapet delar motionärernas uppfattning, att vid en omorganisation av sjömanshusen tillfälle bör beredas inrikesjöfarten att genom erläggande av hyres- och tonavgifter bliva delaktig av de understödsomöjligheter sjömanshuskassorna erbjuda.

Sällskapet vill sammanfatta sin åsikt om den form, i vilken en eventuell omorganisation av sjömanshusen bör utföras, sålunda, att den bör inriktas på att sjömanshuskassorna må kunna ingå såsom organiskt led i en systematiskt ordnad sjömanspensionering med utbrytning av sjöfolket ur den allmänna pensionsförsäkringen.

I fråga om ordnandet efter särskiljandet av de statens administrativa uppgifter, som nu av sjömanshusen fullgöras, saknar sällskapet anledning uttala sig. Stockholm i mars 1915.

För ångfartygsbefälhavaresällskapet:

Ernst Fr. Rietz.

Vice ordförande.

Fr. Lund.

Bilaga 13.

Yttrande av Göteborgs fartygsbefälhavareförening.

Till riksdagens andra kammarens tillfälliga utskott nr 3.

Enligt eder skrivelse av den 9 nästlidne februari har tillfälle beretts Göteborgs fartygsbefälhavareförening att yttra sig i anledning av innehållet i en av herrar Alex. Thore och Wilh. Hellberg väckt motion, nr 142, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande omorganisation av rikets sjömanshus; och får med anledning härav föreningen anföra följande:

Föreningen har vid sammanträde förehaft detta ärende och därvid beslutit göra detta uttalande, att föreningen funne de förhållanden, vilka av motionärerna framhållits till grund för den ifrågasatta framställningen hos Kungl. Maj:t, böra föranleda närmare undersökning och utredning och att föreningen med anledning därav ville förorda bifall till motionen. De riktlinjer, motionärerna angivit för sjömanshusens omorganisation, har föreningen ansett sig ej böra för närvarande företaga till närmare granskning, då föreningen hyser den förhoppning, att om den åsyftade utredningen kommer till stånd, föreningen må lämnas tillfälle till avgivande av yttrande över det organisationsförslag, som därav kan föranledas. Göteborg den 9 mars 1915.

På Göteborgs fartygsbefälhavares vägnar:

Knut Borgstedt.

Bilaga 14.

Yttrande av svenska maskinbefälsförbundet.

Till andra kammarens tillfälliga utskott nr 3.

Med anledning av den oss tillhandakomna skrivelsen med begäran om uttalande rörande den av riksdagsmännen Alex. Thore och Wilh. Hellberg väckta motionen om omorganisation av rikets sjömanshus, få vi härmed vördsamt anföra följande:

Att den nuvarande organisationen av sjömanshusen alltid varit en källa till missnöje bland sjöfolket;

att de förhållanden, som av motionärerna påvisats, i hög grad motivera en allsidig utredning av den föreliggande frågan;

att vi innan dylik utredning föreligger, i saknad av nödig överblick över alla de skilda sjömanshusens verksamhet, icke äro i tillfälle angiva de riktlinjer, varefter omorganisationen lämpligen bör ske.

Livligt övertygade om behovet av omorganisationen få vi därför förorda bifall till den av motionärerna föreslagna utredningen, för vinnande av klarhet om i vilken riktning omorganisationen bör ske.

Göteborg den 13 mars 1915.

Svenska maskinbefälsförbundet:

C. W. Nywallson.

Ordförande.

Bilaga 15.

Yttrande av svenska sjömans- och eldareförbundet.

Andra kammarens tillfälliga utskott nr 3.

Undertecknad organisation får till utskottet meddela, att den beträffande hrr Thores och Hellbergs motion, nr 142, icke har något att invända i fråga om deras yrkande på undersökning av hithörande förhållanden. Vi tro även att det skulle verka gagneligt, om en koncentrerad av understödsverksamhetens ledning kunde komma till stånd, med frånskiljande av de rent statsligt kamerala uppgifterna inom sjömanshusen. Vår syn på denna understödsverksamhet är dock något annorlunda än den motionärerna tycks företräda. Vi anse nämligen att uppgiften i fråga om utlämnandet av pensionsliknande årliga anslag nu delvis har bortfallit och kommer i utsträckt skala att göra sig gällande, vartefter det den allmänna ålderdomspensioneringen övertager dessa uppgifter, sedermera kommer då endast att kvarstå frågan om tillfälliga anslag till hjälpbehövande, vilken uppgift nästan fullständigt har lämnats obeaktad av sjömanshusen. Skall de obligatoriska månstringsavgifterna kvarstå, anse vi att dessa avgifter böra användas till en arbetslöshetsförsäkringsfond, varur understöd bör utgå vid ofrivillig arbetslöshet. En undersökning finge i så fall även omfatta detta spörsmål.

Stockholm den 20 februari 1915.

Högaktningsfullt

för Svenska sjömans- och eldareförbundet

Charles Lindley.